

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

ในบทนี้จะกล่าวถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาในด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ลักษณะทั่วไปของตลาดนัด ประเภทของตลาดนัด ตารางเวลานัดหมายในตลาดนัดที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา

4.1 ลักษณะทางกายภาพ

4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต ในปี พ.ศ. 2528 ได้ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมครั้งแรกของจังหวัดนครปฐม โดยสำนักผังเมือง (กรมการผังเมืองในปัจจุบัน) กระทรวงมหาดไทย พื้นที่ประมาณ 36.9 ตารางกิโลเมตร (ประมาณ 22,940 ไร่) ครอบคลุมพื้นที่เขตเทศบาลเมืองนครปฐม ตำบลพระปฐมเจดีย์ ตำบลหนองปากโลง ตำบลบ่อพลับ ตำบลทุ่งน้อย ตำบลสามควายเผือก ตำบลสนามจันทร์ ตำบลธรรมศาลา ตำบลลำพญา ตำบลพระประโทน ตำบลห้วยจรเข้ม ตำบลบางแขม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม มีผลใช้บังคับโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 57 ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2531 (บังคับใช้ห้าปี วันที่ 25 ธันวาคม 2531 - 24 ธันวาคม 2535)

เพื่อให้การบังคับใช้ผังเมืองรวมจังหวัดนครปฐมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม สำนักผังเมือง (กรมการผังเมืองในปัจจุบัน) กระทรวงมหาดไทยในปัจจุบัน ได้ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมเมืองนครปฐม (ปรับปรุงครั้งที่ 1) โดยขยายขอบเขตการวางผังเพิ่มมากขึ้น ครอบคลุมพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบเทศบาลเมืองนครปฐม มีพื้นที่ต่อเนื่องทั้งหมดประมาณ 136.6 ตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นอีก 99.9 ตารางกิโลเมตร ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดและบางส่วนของตำบลต่างๆ 20 ตำบลโดยรอบเทศบาลนครนครปฐม และเทศบาลตำบลอีก 2 แห่ง ซึ่งได้แก่ เทศบาลตำบลธรรมศาลาและเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ ได้แก่ ตำบลพระปฐมเจดีย์ ตำบลหนองปากโลง ตำบลบ่อพลับ ตำบลทุ่งน้อย ตำบลสามควายเผือก ตำบลสนามจันทร์ ตำบลธรรมศาลา ตำบลลำพญา ตำบลพระประโทน ตำบลห้วยจรเข้ม ตำบลบางแขม ตำบลหนองดินแดง ตำบลสวนป่า ตำบลวังเย็น ตำบลสระกระเทียม ตำบลถนนขาด ตำบลมาบแค ตำบลโพรงมะเดื่อ ตำบลวังตะกู และตำบลนครปฐม โดยมีขอบเขตผัง ดังนี้

ด้านเหนือ เริ่มที่จุดบนเส้นแบ่งเขตจังหวัดราชบุรีกับจังหวัดนครปฐม ตัดกับเส้นขนาน 1,000 เมตรกับศูนย์กลางทางรถไฟสายใต้ เส้นขนานระยะ 1,000 เมตรกับศูนย์กลางทางรถไฟสายใต้ ไปทางทิศตะวันออกจดถนนไปบ้านไร่ (2) ฟากตะวันตกเป็นเส้นตรงไปบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) ที่จุดซึ่งถนนสาธารณะบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) เป็นระยะ 200 เมตร

เส้นตั้งฉากระยะ 2,000 เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 ที่จุดซึ่งถนนสาธารณะบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 เป็นระยะ 200 เส้นขนานระยะ 6,000 เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 เส้นขนาน ระยะ 3,000 เมตร กับศูนย์กลางทางรถไฟสายใต้จนจุดเขตอำเภอเมืองนครปฐม

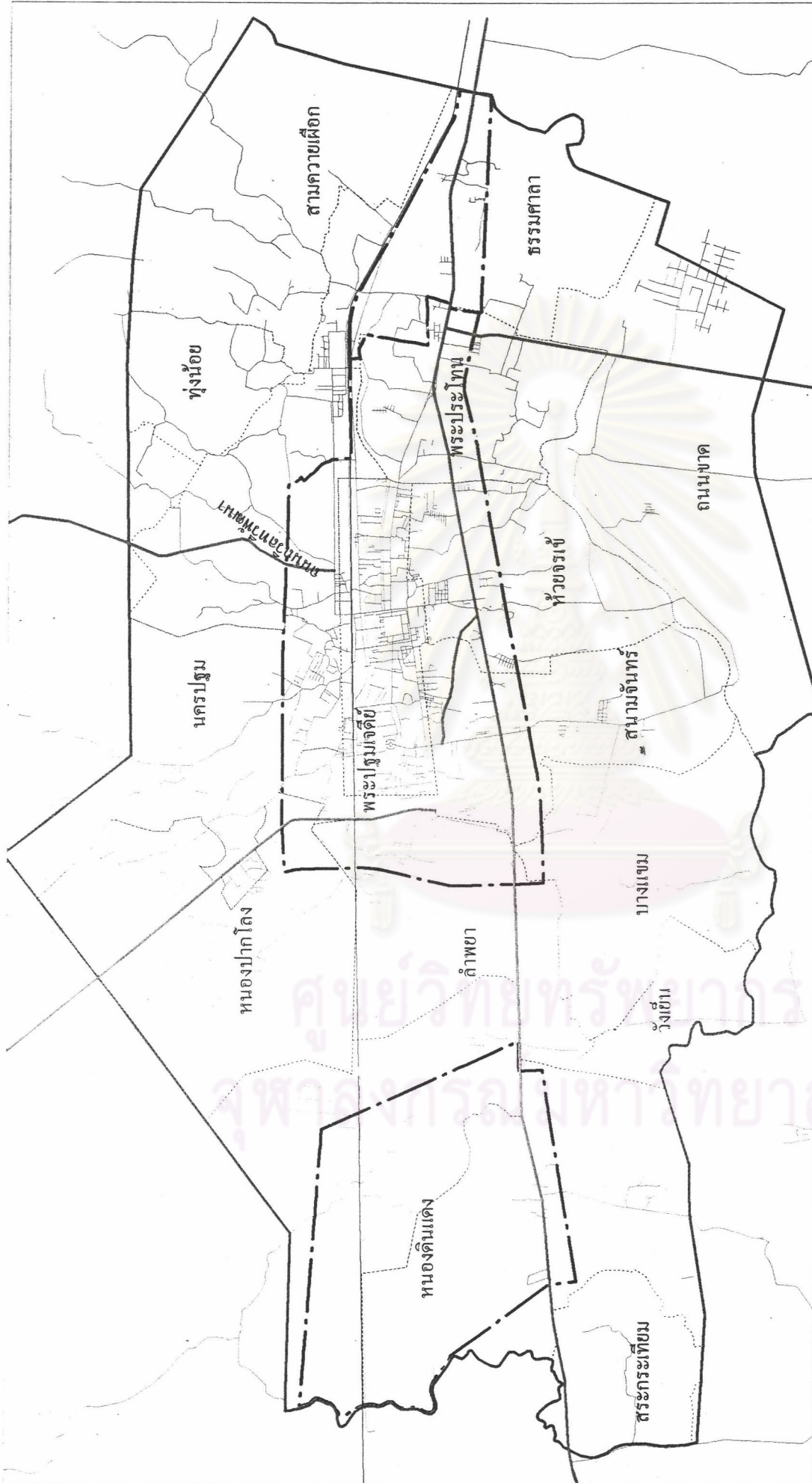
ด้านตะวันออก จดแนวเขตอำเภอเมืองนครปฐม ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอนครชัยศรีกับอำเภอเมืองนครปฐม

ด้านใต้ เริ่มที่จุดบนเส้นแบ่งเขตอำเภอนครชัยศรีกับอำเภอเมืองนครปฐมตัดกับเส้นขนานระยะ 4,000 เมตรกับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เส้นขนานระยะ 4,000 เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) จนบรรจบกับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3097 เส้นขนานระยะ 4,000 เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 คลองบางคูฝ้างเหนือ คลองบางแถม ฝ้างเหนือ คลองหนองดินแดง ฝ้างเหนือ เส้นขนานระยะ 2,000 เมตร กับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4

ด้านตะวันตก จดถนนสาธารณะฟากตะวันออก และแนวเขตจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างจังหวัดราชบุรีกับจังหวัดนครปฐม

ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีแนวโน้มและศักยภาพที่จะรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริหารและการให้บริการระดับจังหวัด ทั้งทางด้านสาธารณสุข การศึกษา (ถึงระดับอุดมศึกษา) พาณิชยกรรม และบริการด้านอื่นๆ เป็นศูนย์กลางทางศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นประตูเชื่อมโยงไปยังภาคตะวันตกในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม (กสิกรรมและปศุสัตว์) และการท่องเที่ยว (ทั้งเชิงประวัติศาสตร์และโบราณสถาน และการพักผ่อนหย่อนใจ) การคาดการณ์จำนวนประชากรถึงปี พ.ศ. 2554 จำนวน 232,800 คน

แผนที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

- เขตเทศบาล
- ..... เขตตำบล
- เขตผังเมืองรวม
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ถนน

ลักษณะของตลาดนัดกับข้าวและความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองนครปฐม

0 1.5 3 กิโลเมตร

N

4.1.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

4.1.2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีต การใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษาสามารถแบ่งได้เป็นดังนี้ (สมเกียรติ เรือนทองดี, 2527 และกรมการผังเมือง, 2535)

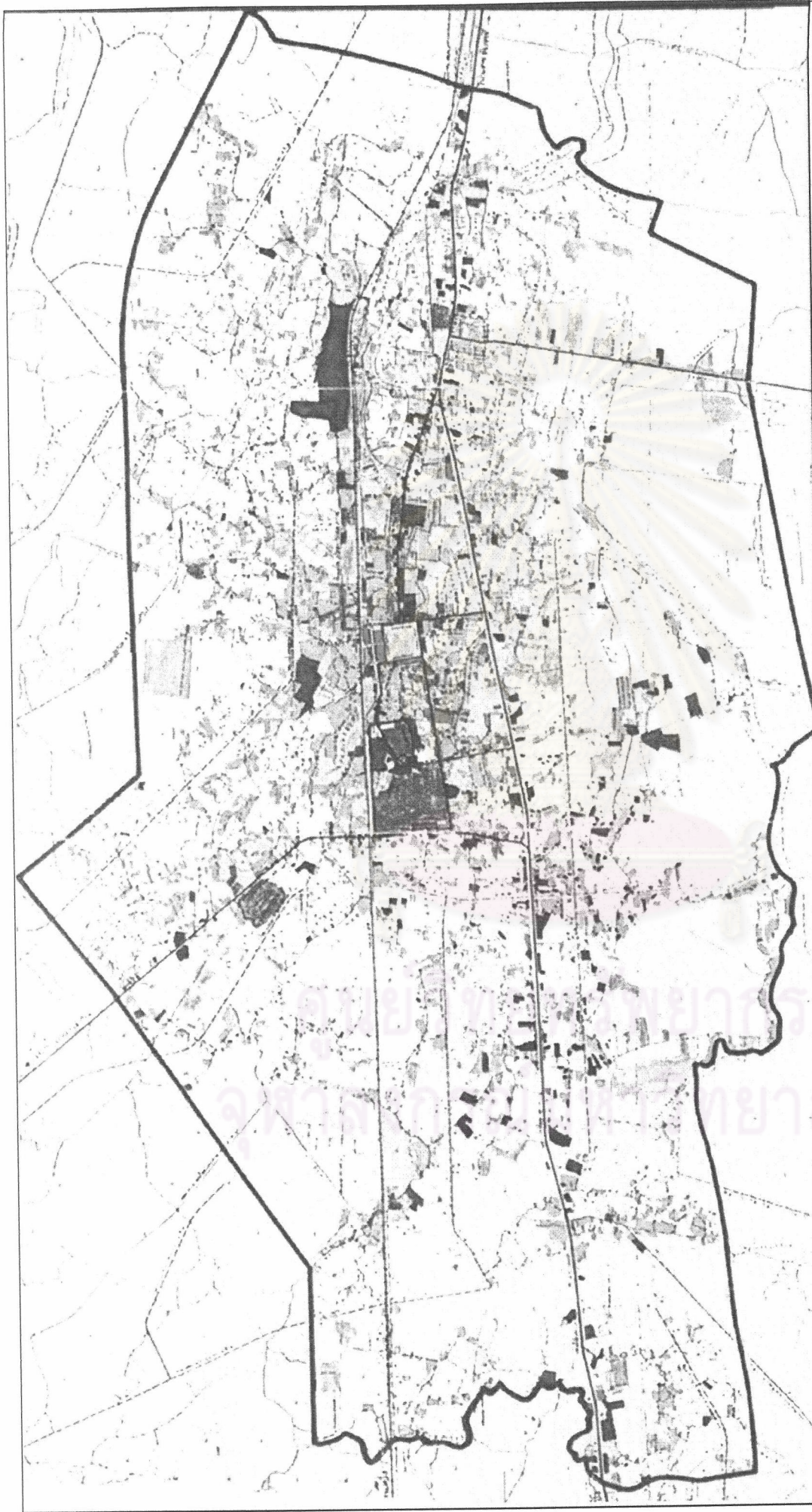
1) การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2525 มีการกระจายตัวของการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะรอบนอกเขตเทศบาล มีการเกาะกลุ่มของการใช้ที่ดินออกจากแนวที่ขนานกับทางรถไฟทางเหนือ และถนนเพชรเกษมทางใต้ของชุมชนตามเส้นทางถนนสายหลัก เช่น ถนนรัฐถวิลอนุสรณ์ ถนนเศรษฐวิถิ และถนนถวิลพัฒนาทางเหนือ ถนนยิงเป้า ถนนราชมรรคา

การใช้ที่ดินประเภทพักอาศัยหนาแน่นมากขึ้นในทุกบริเวณ โดยเฉพาะบริเวณระหว่างถนนราชดำเนิน และถนนราชดำเนิน ถนนเทศาและถนนทหารบก และบริเวณหลังสถานีรถไฟ การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมเพิ่มเล็กน้อย ส่วนอุตสาหกรรมลดน้อยลง ในขณะที่คลังสินค้าเพิ่มขึ้นเล็กน้อย บริเวณรอบนอกเขตเทศบาลมีการขยายตัวกระจายตามเส้นทางถนนอย่างชัดเจนในทุกทิศทาง พื้นที่พักอาศัยเพิ่มขึ้นมาก ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้าเพิ่มขึ้นบริเวณถนนเพชรเกษมสายเก่าตอนเข้าเมือง และตอนแยกถนนมาลัยแมนและถนนเพชรเกษมสายใหม่ โดยมีการใช้ที่ดินพาณิชยกรรมแทรกอยู่เป็นระยะๆ

เมื่อพิจารณาภาพรวม บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์เป็นศูนย์กลางมีชุมชนกระจายอยู่รอบๆในแนวตะวันตก - ตะวันออก โดยเป็นเขตพาณิชยกรรม ที่พักอาศัย มีสถาบันการศึกษา สถาบันราชการกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนรอบนอกเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ว่าง โดยมีที่พักอาศัยและปลูสดั้วกระจายอยู่ตามถนนสายหลักนอกเมือง เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมและคลังสินค้าที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น

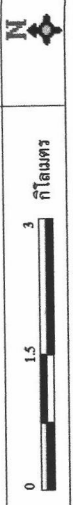
2) การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2535 มีลักษณะการใช้ที่ดินแบบผสม (Mixed Land Use) ที่อยู่อาศัยมีมากขึ้นทางด้านเหนือของทางรถไฟบริเวณถนนนาสร้าง ทางด้านใต้ระหว่างถนนเทศบาลและถนนเพชรเกษม และกระจายออกสู่พื้นที่รอบนอกมากขึ้น พาณิชยกรรมอยู่บริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ สถานีรถไฟถึงถนนชัยพระ ถนนหลังพระ ถนนราชดำเนิน ถนนราชดำเนิน ถนนราชวิถิ ถนนทหารบก ซึ่งอยู่ในย่านศูนย์กลางหลักของชุมชน และบางส่วนกระจายไปตามถนนเพชรเกษม ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้าอยู่ตามถนนเพชรเกษมและถนนมาลัยแมน ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่างกระจายอยู่บริเวณรอบนอกของเขตเทศบาล

แผนที่ 2 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2535
ลักษณะของตลาดนัดกับข้าวและความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองนครปฐม

สัญลักษณ์	เขตเทศบาล	ที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย	สถาบันราชการ
	เขตตำบล	ที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง	สถานศึกษา
	เขตฝั่งเมืองรวม	พาณิชยกรรม	ศาสนสถาน
	ทางหลวงแผ่นดิน	อุตสาหกรรม	ปศุสัตว์
	ถนน	คลังสินค้า	อื่นๆ

4.1.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน มีการจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

1) การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม กระจุกตัวหนาแน่นบริเวณสถานีรถไฟ นครปฐมลงมาจนถึงถนนชัยพระ ถนนหลังพระ ถนนราชดำริ ถนนราชดำเนิน ถนนราชวิถี และ ถนนทหารบก ซึ่งเป็นย่านศูนย์กลางหลักของชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ประกอบธุรกิจการค้าและบริการ นอกจากนี้ยังกระจายออกจากศูนย์กลางชุมชนไปตามแนวถนนเพชรเกษมอีกด้วย สำหรับย่านการค้าย่อย ได้แก่ บริเวณสี่แยกถนนต้นสำโรงกับถนนกรมการสัตว์และตลาดเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ

2) การใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัย กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ว่างผัง บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่น และปะปนอยู่ระหว่างย่านพาณิชยกรรม ซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ บริเวณถนนราชดำเนิน ถนนพิพิธประสาท ถนนราชวิถี ถนนทหารบก ถนนฉัตรราษฎร์บูรณะ และจะเบาบางลงเมื่อห่างจากศูนย์กลางชุมชนออกไป แต่จะมากขึ้นอีกในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางชุมชนระดับเทศบาลตำบล และตำบล ได้แก่ เทศบาลตำบลธรรมศาลา เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ และชุมชนหนองดินแดง

3) การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม ในเขตผังเมืองรวมมี 2 ลักษณะ คือ อุตสาหกรรมในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นโรงงานขนาดเล็ก ซึ่งใช้พื้นที่น้อย เช่น โรงงานทำถ้วยเตี๋ย โรงพิมพ์ อู่ซ่อมรถ ผลิตอาหาร น้ำดื่ม น้ำแข็ง ส่วนกิจการอุตสาหกรรมภายนอกเขตเทศบาล จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ใช้พื้นที่มากและกระจายตามแนวถนนสายหลักของชุมชน ได้แก่ บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) ทางด้านเหนือ บริเวณถนนเพชรเกษม ทางด้านตะวันออก ด้านใต้และด้านตะวันตกของชุมชน อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นพวกโรงกลึง อู่ซ่อมรถ ประกอบตัวถังรถยนต์ โรงสี อุปกรณ์ก่อสร้าง ผลิตอาหารสัตว์ และอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับการเกษตรอื่นๆ

4) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ ส่วนใหญ่จะตั้งเกาะกลุ่มใน 2 บริเวณ คือ ศูนย์ราชการบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ ประกอบด้วยศาลากลางจังหวัดและหน่วยราชการต่างๆ อีกบริเวณหนึ่ง คือ สถาบันราชการตามแนวถนนเทศบาล เริ่มตั้งแต่โรงพยาบาลจังหวัดนครปฐม จนถึงบริเวณถนนหน้าสระซึ่งเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมืองนครปฐม นอกนั้นตั้งอยู่รอบนอกของชุมชน ได้แก่ สำนักงานประปา ศูนย์ฝึกนิสิตศาสตร์แพทย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเขตทหาร

5) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา ในเขตผังเมืองรวมมีการใช้ที่ดินเพื่อการศึกษามากพอสมควร เนื่องจากเมืองนครปฐมเป็นที่ตั้งของสถาบันระดับอุดมศึกษา คือมหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ วิทยาลัยนครปฐม ส่วนสถาบันการศึกษาระดับอื่นกระจายอยู่ทั่วไป

6) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา ชุมชนเมืองนครปฐมเป็นที่ตั้งของพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ และเป็นศูนย์รวมจิตใจ และตามความศรัทธาของชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางชุมชน ส่วนพื้นที่โดยรอบของเขตวางผังมีศาสนสถานตั้งกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่

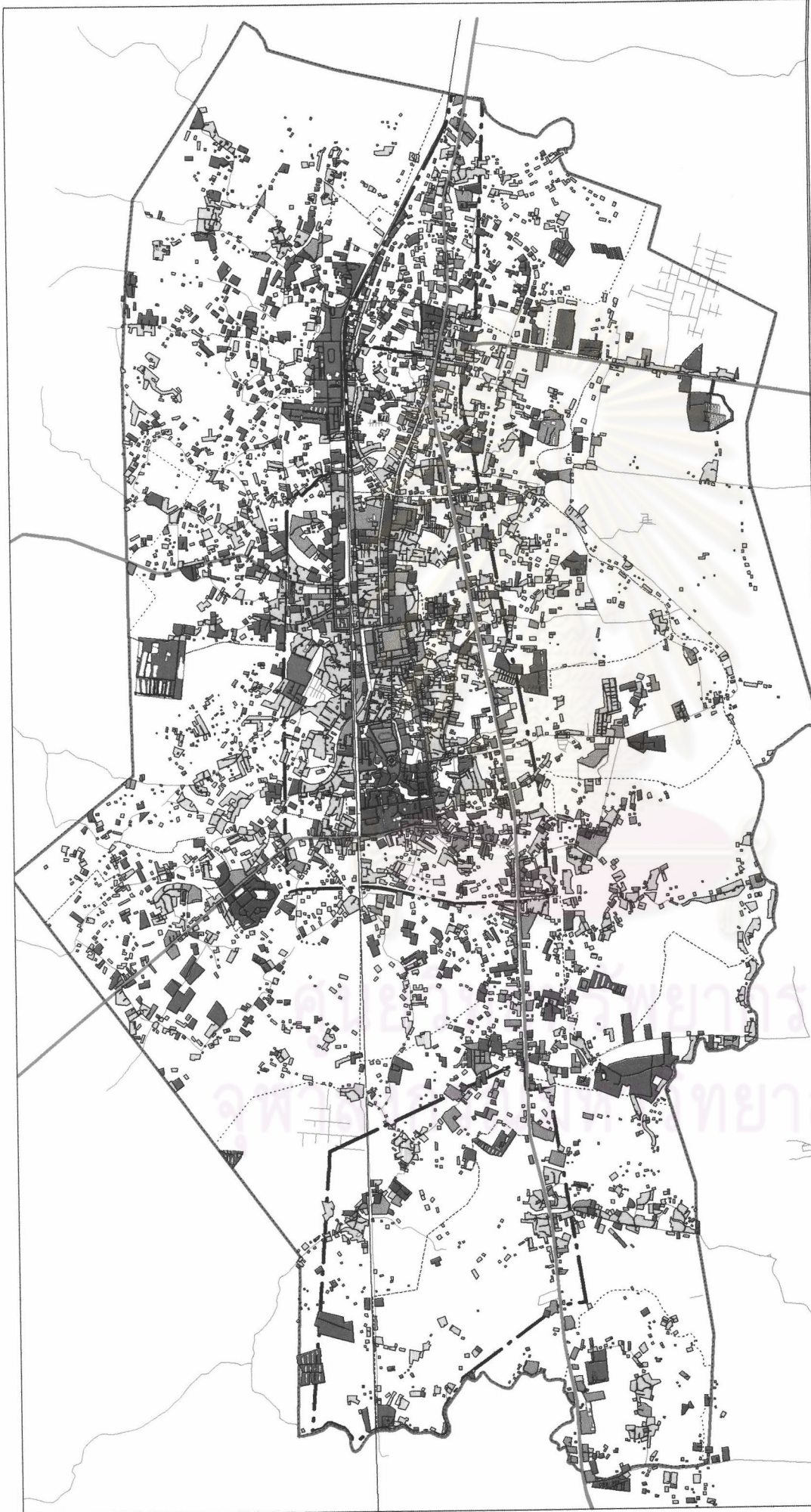
7) การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร มีการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่วางผัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงสุกร ซึ่งเป็นอาชีพสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดเป็นจำนวนมาก พื้นที่เลี้ยงสุกรในเขตชุมชนหนาแน่นจะอยู่ทางตอนเหนือของทางรถไฟ นอกจากนี้มีการเลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกกระจายอยู่โดยรอบของชุมชน

8) การใช้ที่ดินประเภทนันทนาการ แหล่งนันทนาการขนาดใหญ่ คือ บริเวณพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งมีทั้งสนามกีฬา สวนสัตว์ สนามเด็กเล่น สระว่ายน้ำ เป็นต้น ส่วนสวนสาธารณะขนาดเล็กมีกระจายอยู่ทั่วไปในแต่ละชุมชน

ตารางที่ 1 รายละเอียดการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม ปี พ.ศ. 2543

ประเภท	เนื้อที่		ร้อยละ (%)
	(ตร.กม.)	(ไร่)	
ที่อยู่อาศัย	14.024	8,765.000	10.27
พาณิชยกรรม	1.440	900.050	1.05
อุตสาหกรรม	2.477	1,548.000	1.81
คลังสินค้า	0.815	509.313	0.6
สถาบันการศึกษา	1.586	991.188	1.16
ศาสนสถาน	1.457	910.188	1.07
สถาบันราชการ	1.490	931.464	1.09
นันทนาการ	0.137	85.625	0.10
เกษตรกรรมและที่ว่าง	113.174	70,733.818	82.85
รวม	136.600	85,375.000	100.0

ที่มา : ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปี 2543

แผนที่ 3 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน พ.ศ. 2543
ลักษณะของตลาดนัดกับข้าวและความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองนครปฐม

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> — เขตเทศบาล — เขตตำบล — เขตฝั่งเมืองรวม — ทางหลวงแผ่นดิน — ถนน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย ■ ที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง ■ พาณิชยกรรม ■ อุตสาหกรรม ■ คลังสินค้า 	<ul style="list-style-type: none"> ■ สถาบันราชการ ■ สถานศึกษา ■ ศาสนสถาน ■ ปศุสัตว์ ■ อื่นๆ
<p>0 1.5 3 กิโลเมตร</p>		<p>N</p>

ในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินจำแนกเป็นรายตำบลในเขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งครอบคลุม 20 ตำบลในอำเภอเมืองนครปฐม พบว่า

ตำบลบางแขม เป็นตำบลที่มีพื้นที่มากที่สุดในพื้นที่ศึกษา พื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรรม คือ ทุ่งนา แต่เมื่อพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมก็มีมากเช่นกัน เพราะปัจจุบันตำบลบางแขมมีอุตสาหกรรมจำพวกอู่ซ่อมรถยนต์ และโรงทำอิฐตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผลทำให้การใช้ที่ดินเพื่อที่พักอาศัยมีมากด้วยเช่นกัน

ตำบลพระประโทน การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ใช้เพื่อการพักอาศัย และมีกิจกรรมหลักของพื้นที่ คือ การค้าและบริการ เนื่องจากมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ตัดผ่านพื้นที่ ทำให้เกิดกิจกรรมสองฟากถนนที่เกี่ยวกับรถยนต์ตั้งอยู่ นอกจากนี้ยังมีศาสนสถานที่สำคัญ คือ วัดพระประโทน ในด้านของสถาบันการศึกษามีวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม, เทคโนโลยีนครปฐม และนครปฐมเทคโนโลยี

ตำบลธรรมศาลา มีลักษณะการใช้ที่ดินคล้ายกับตำบลพระประโทน คือ การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ใช้เพื่อการพักอาศัย แต่ในตำบลนี้ยังมีพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมอยู่ถัดเข้าไปในพื้นที่ที่ติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) อยู่มาก มีศาสนสถานที่สำคัญคือวัดธรรมศาลา

ตำบลมาบแค พื้นที่ในตำบลมาบแคมีบางส่วนเท่านั้นที่อยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม ซึ่งพื้นที่ที่อยู่ในเขตผังเมืองรวมส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัย

ตำบลสนามจันทร์ พื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลนี้อยู่ในเขตเทศบาลนคร ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการพักอาศัย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปของอาคารพาณิชย์ ทาวน์เฮ้าส์ และหอพัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ติดกับเขตเทศบาลจึงทำให้ยังมีกิจกรรมการค้าและบริการอยู่มาก นอกจากนี้ยังมีสถาบันราชการ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด, สำนักงานองค์การโทรศัพท์, ศาลากลางจังหวัด เป็นต้น

ตำบลถนนขาด การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมมีอยู่มาก แต่ปัจจุบันเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทต่างชาติเข้าไปเปิดกิจการอยู่บ้าง เช่น บริษัท แคมป์ไทยเครื่องดื่ม จำกัด, บริษัท คิโยชิ ประเทศไทย เป็นต้น

ตำบลบ่อพลับ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม, ที่พักอาศัย และสถาบันราชการ โดยเฉพาะเขตที่ใกล้กับตัวเมืองเริ่มมีทาวน์เฮ้าส์ และบ้านจัดสรรเกิดขึ้นมา

ตำบลนครปฐม พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการพักอาศัย และเป็นพื้นที่บริเวณที่ติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) จึงทำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมอยู่มาก และเป็นพื้นที่ที่รองรับการขยายตัวจากในเขตเทศบาลนครนครปฐม จึงทำให้มีประชากรอาศัยอยู่มาก นอกจากนี้ก็ยังมีศาสนสถานที่สำคัญ คือ วัดใหม่ปิ่นเกล้า และสถาบันการศึกษา ได้แก่ สถาบันราชภัฏนครปฐม และโรงเรียนศรีวิชัย

ตำบลวังตะกั่ว พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อพักอาศัย แต่บริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) มีโรงสีข้าวตั้งกระจายอยู่ทั่วไป

ตำบลหนองปากโลง พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่พักอาศัย และเกษตรกรรม เช่น ทุ่งนา และอ้อย

ตำบลสามควายเผือก พื้นที่ประมาณร้อยละ 56 ยังเป็นพื้นที่นา แต่บริเวณที่ใกล้กับตัวเมืองเริ่มกลายสภาพเป็นหมู่บ้านจัดสรร

ตำบลทุ่งน้อย พื้นที่บางส่วนของตำบลนี้อยู่นอกเขตผังเมืองรวม พื้นที่ส่วนใหญ่จึงยังเป็นเกษตรกรรม และที่พักอาศัยเป็นหลัก ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ มีน้อยมาก

ตำบลหนองดินแดง พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม คือ การทำนา แต่ปัจจุบันเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งอยู่บ้าง เนื่องจากพื้นที่บางส่วนติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม)

ตำบลวังเย็น พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม คือ การปลูกไร่อ้อย ทำให้การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่กระจายอย่างเบาบาง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีการใช้ที่ดินเพื่อนันทนาการมากที่สุดในเขตผังเมืองรวม

ตำบลโพรงมะเดื่อ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม คือ ทุ่งนาและไร่อ้อย แต่ปัจจุบันในเขตชุมชนเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมเข้าไปตั้งอยู่บ้าง ซึ่งมีผลให้มีการสร้างที่พักคนงานกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่

ตำบลลำพญา ปัจจุบันในเขตตำบลลำพญามีสถานประกอบการ ไม่ว่าจะเป็น ร้านอาหาร โรงแรม ธนาคาร กระจายอยู่ตามถนนที่จะเข้าสู่ตัวเมืองเป็นจำนวนมาก ส่วนด้านในของพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นที่พักอาศัย และมีบางบริเวณที่ติดกับทางรถไฟ เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งอยู่บ้าง เช่น บริษัท ไมค้ำ แอสแซ็ก อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด เป็นต้น

ตำบลสระกระเทียม ปัจจุบันถ้าเข้าไปตามเส้นทางที่จะเข้าสู่วัดสระกระเทียม จะเห็นว่ามีการใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัยโดยเฉพาะบ้านเดี่ยวเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะราคาที่ดินบริเวณดังกล่าวยังมีราคาไม่แพง และมีการคมนาคมที่สะดวก

ตำบลสวนป่า ตำบลนี้มีพื้นที่เพียงเล็กน้อยที่อยู่ในเขตผังเมืองรวม พื้นที่ส่วนใหญ่จึงยังคงเป็นเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา

ตำบลห้วยจรเข้ม ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัยอยู่มาก เนื่องจากเป็นบริเวณที่ใกล้กับพื้นที่เขตเทศบาล ดังนั้นจึงมีทาวน์เฮ้าส์เกิดขึ้นมาก โดยเฉพาะตามถนนทราวดีได้

ตารางที่ 2 แสดงร้อยละการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันจำแนกรายตำบล ปี พ.ศ. 2543

เขตการปกครอง	เนื้อที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน(ไร่)																
	ที่อยู่อาศัย	พาณิชยกรรม	อุตสาหกรรม	คลังสินค้า	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	สถาบันราชการ	ันทนาการ	ปศุสัตว์	ประมง	ที่นา	อ้อย	สวน	ถนน, ซอย	แม่น้ำ, แหล่งน้ำ	ที่ว่าง	รวม
เทศบาลนครนครปฐม	3,148 (28.65)	748 (79.24)	346 (22.85)	204 (49.8)	453 (37.35)	649 (48.87)	493 (50.41)	70 (2.32)	670 (12.77)	-	65 (0.09)	-	916 (7.40)	787 (26.15)	170 (6.25)	4,027 (10.66)	12,749 (7.47)
เทศบาลตำบลโพธิ์มะเดื่อ	570 (5.19)	21 (2.22)	142 (9.38)	12 (2.89)	29 (2.39)	35 (2.64)	3 (0.31)	-	288 (5.49)	-	3219 (4.33)	-	681 (5.50)	171 (5.68)	431 (15.85)	2,348 (6.22)	7,950 (4.66)
เทศบาลตำบลธรรมศาลา	304 (2.77)	55 (5.83)	122 (8.06)	22 (5.30)	19 (1.57)	15 (1.13)	31 (3.17)	-	179 (3.41)	-	89 (0.12)	-	169 (1.37)	98 (3.26)	15 (0.55)	1,067 (2.83)	2,185 (1.28)
ต.บางแพะ	463 (4.21)	8 (0.85)	132 (8.72)	-	60 (4.95)	19 (1.43)	2 (0.20)	392 (12.97)	110 (2.10)	1,503 (61.02)	14,388 (19.37)	-	167 (1.35)	158 (5.25)	367 (13.49)	1,622 (4.29)	19,391 (11.36)
ต.พระประโทน	241 (2.19)	8 (0.85)	61 (4.03)	33 (7.95)	70 (5.77)	33 (2.48)	1 (0.10)	-	129 (2.46)	-	197 (0.27)	-	139 (1.12)	44 (1.46)	5 (0.18)	811 (2.15)	1,772 (1.04)
ต.ธรรมศาลา	219 (1.99)	2 (0.21)	19 (1.25)	-	2 (0.16)	20 (1.51)	-	-	385 (7.34)	-	504 (0.68)	-	567 (4.58)	51 (1.69)	8 (0.29)	1,812 (4.80)	3,589 (2.10)
ต. มาบแค	961 (8.75)	9 (0.95)	2 (0.13)	1 (0.24)	27 (2.23)	6 (0.45)	-	-	40 (0.76)	-	7,544 (10.15)	-	353 (2.85)	142 (4.72)	36 (1.32)	1,050 (2.78)	10,171 (5.96)
ต. สามาพันธ์	213 (1.94)	-	70 (4.62)	-	32 (2.64)	62 (4.67)	144 (14.72)	-	83 (1.58)	-	1,126 (1.52)	-	31 (0.27)	38 (1.26)	7 (0.26)	672 (1.78)	2,481 (1.45)
ต. ถนนขาด	262 (2.38)	3 (0.32)	27 (1.78)	4 (0.96)	15 (1.24)	20 (1.51)	-	-	304 (5.80)	468 (19.00)	6,133 (8.26)	-	1,349 (10.90)	115 (3.82)	85 (3.13)	3,630 (9.61)	12,411 (7.27)
ต. บ่อทับ	410 (3.73)	22 (2.33)	28 (1.85)	33 (7.95)	6 (0.49)	23 (1.73)	117 (11.96)	-	331 (6.31)	-	295 (0.40)	-	874 (7.06)	53 (1.76)	6 (0.22)	1,258 (3.33)	3,456 (2.02)
ต.นครปฐม	496 (4.51)	8 (0.85)	12 (0.79)	12 (2.89)	279 (23.00)	78 (5.87)	-	-	295 (5.62)	-	4,528 (2.06)	-	1,499 (12.11)	103 (3.42)	23 (0.85)	3,049 (8.07)	7,382 (4.32)
ต. วังตะกู	456 (4.15)	-	51 (3.37)	15 (3.61)	26 (2.14)	27 (2.03)	-	-	168 (3.20)	-	906 (1.22)	19 (0.15)	1,289 (10.41)	165 (5.48)	64 (2.35)	2,073 (5.49)	5,259 (3.08)
ต. หอนงปากโลง	369 (3.36)	4 (0.42)	3 (0.20)	14 (3.37)	7 (0.58)	103 (7.76)	-	-	353 (6.73)	-	2,631 (3.54)	1,872 (15.03)	804 (6.49)	107 (3.55)	67 (2.46)	2,494 (6.60)	8,828 (5.17)
ต. สามวาเยฝือก	437 (3.98)	9 (0.95)	21 (1.39)	-	39 (3.22)	16 (0.75)	6 (0.61)	-	387 (7.38)	-	5,296 (7.13)	-	1,011 (8.17)	101 (3.36)	57 (2.10)	2,073 (5.49)	9,447 (5.53)
ต. หุ่น้อย	380 (3.46)	4 (0.42)	-	-	-	4 (0.30)	3 (0.31)	-	153 (2.92)	-	2,884 (3.88)	-	374 (3.02)	79 (2.62)	51 (1.88)	963 (2.55)	4,895 (2.87)
ต. หอนงดินแดง	268 (2.44)	-	24 (1.59)	2 (0.48)	23 (1.90)	16 (1.20)	8 (0.82)	-	56 (1.07)	-	5,149 (6.93)	-	179 (1.45)	83 (2.76)	93 (3.42)	977 (2.59)	6,878 (4.03)
ต. วังเย็น	189 (1.72)	2 (0.21)	3 (0.20)	2 (0.48)	16 (1.32)	3 (0.23)	3 (0.31)	1,337 (44.24)	417 (7.95)	492 (19.98)	-	4,928 (39.57)	380 (3.07)	69 (2.29)	494 (18.16)	720 (1.91)	9,055 (5.30)

ตารางที่ 2 แสดงร้อยละการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันจำแนกรายตำบล ปี พ.ศ. 2543 (ต่อ)

เขตการปกครอง	เนื้อที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน(ไร่)																
	ที่อยู่อาศัย	พาณิชยกรรม	อุตสาหกรรม	คลังสินค้า	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	สถาบันราชการ	นันทนาการ	ป่าไม้	ประมง	ที่นา	อ้อย	สวน	ถนน, ซอย	แม่น้ำ, แหล่งน้ำ	ที่ว่าง	รวม
ตำบลโพรงมะเดื่อ	440 (4.00)	2 (0.21)	133 (8.78)	- (0.00)	64 (5.28)	11 (0.83)	8 (0.82)	- (0.00)	204 (3.89)	- (0.00)	6,619 (8.91)	5,636 (45.25)	435 (3.51)	249 (8.27)	463 (17.02)	2,371 (6.28)	16,635 (9.74)
ตำบลลำพญา	350 (3.19)	20 (2.12)	184 (12.15)	41 (9.88)	6 (0.49)	60 (4.52)	21 (2.15)	-	397 (7.57)	-	883 (1.19)	-	903 (7.29)	111 (3.69)	8 (0.29)	1,630 (4.32)	4,614 (2.70)
ต.สระกระเทียม	465 (4.23)	16 (1.69)	108 (7.13)	10 (2.41)	33 (2.72)	53 (3.99)	112 (11.45)	479 (15.85)	169 (3.22)	-	8,094 (10.90)	-	64 (0.52)	158 (5.25)	118 (4.34)	1,451 (3.84)	11,330 (6.64)
ตำบลสวนป่า	91 (0.86)	-	-	-	7 (0.58)	26 (1.96)	18 (1.84)	744 (24.62)	- (0.00)	-	6,012 (8.09)	-	-	95 (3.16)	144 (5.29)	879 (2.33)	8,019 (4.70)
ตำบลห้วยจรเข้ม	254 (2.31)	3 (0.32)	26 (1.72)	7 (1.69)	-	55 (4.14)	8 (0.82)	-	127 (2.42)	-	728 (0.98)	-	195 (1.55)	33 (1.10)	8 (0.29)	789 (2.09)	2,230
รวม	10,989 (100)	944 (100)	1,514 (100)	415 (100)	1,213 (100)	1,328 (100)	978 (100)	3,022 (100)	5,245 (100)	2,463 (100)	74,290 (100)	12,455 (100)	12,379 (100)	3,010 (100)	2,720 (100)	37,766 (100)	17,730 (100)

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม , ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

4.1.2.3 โครงการพัฒนา โครงการต่างๆที่เกิดขึ้นมีผลต่อการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นจึงได้มีการศึกษาโครงการพัฒนาต่างๆ ดังนี้ (พรรณนิภา จ่างวิทยา, 2540)

1) โครงการศูนย์ราชการ โดยมีการกำหนดการย้ายหน่วยราชการต่างๆที่อยู่ในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์และหน่วยราชการที่เช่าอาคารอื่นอยู่ ออกไปตั้งที่ใหม่โดยคาดว่าจะอยู่บริเวณทางด้านเหนือของตัวเมือง ถัดจากคลองชลประทานขึ้นไปซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล เดิมโครงการนี้ใช้งบประมาณปี พ.ศ. 2541 ในการจัดสร้าง แต่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จึงมีการชะลอโครงการไปอีกอย่างน้อย 5-10 ปี และสถานที่ที่ใช้จัดสร้างยังไม่ได้กำหนด

2) โครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ เทศบาลนครนครปฐมมีการขยายตัวทางด้านที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมาก มีการเปลี่ยนพื้นที่โล่งว่างหรือพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พักอาศัยมากขึ้น โดยมีโครงการพัฒนาด้านที่พักอาศัยในเขตเทศบาล 12 โครงการ ดังนี้

- 2.1) หมู่บ้านขวัญนคร ถนนสวนตะไคร้ ประมาณ 100 กว่ายูนิต
- 2.2) หมู่บ้านสวนตะไคร้ ถนนสวนตะไคร้ ประมาณ 100 ยูนิต
- 2.3) ปฐมทองซิติ์ ถนนมาลัยแมน 3 – 4 ชั้น 200 ยูนิต
- 2.4) นครปฐมเทรดเซ็นเตอร์ ถนนยิงเป้า อาคารพาณิชย์ 3 ชั้น 120 ยูนิต
- 2.5) โรยัลบี ถนนยิงเป้า อาคารพาณิชย์ 3 ชั้น 70 ยูนิต
- 2.6) ปฐมเพชร ถนนเพชรเกษม 1-2 ชั้น 100 ยูนิต

- 2.7) หมู่บ้านสมประสงค์แลนด์ ถนนฉัตรราษฎร์บูรณะ อาคาร 3 ชั้น 135 ยูนิต
- 2.8) หมู่บ้านเจริญนคร ถนนทหารบก ประมาณ 100 ยูนิต
- 2.9) หมู่บ้านสระแก้ว โครงการ 2 ต. พระประโทน 150 ยูนิต
- 2.10) แกรนด์วิลเลจ ถนนไร่เกะตันสำโรง ทาวเฮ้าส์ 2 ชั้น 200 ยูนิต
- 2.11) ปฐมธานี ถนนไร่เกะตันสำโรง 2 ชั้น ประมาณ 80 ยูนิต
- 2.12) ปฐมมงคล ถนนราชมรรคานอก อาคารพาณิชย์ 3 ชั้น 300 ยูนิต

4.1.2.4 แนวโน้มการขยายตัวของชุมชน

จากการพิจารณาลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตที่ผ่านมา พบว่าการขยายตัวของเมืองด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินทั่วไปจะขยายตัวออกทุกทิศทาง เนื่องจากความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศและการบริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายเมืองในแนวตะวันออกและตะวันตก ตามแนวถนนเพชรเกษมเก่าและเพชรเกษมตัดใหม่ เริ่มตั้งแต่จุดตัดสะพานลอยจนสุดเขตอำเภอเมืองนครปฐมทางด้านตะวันออก และมีแนวโน้มต่อเนื่องไปในเขตอำเภอนครชัยศรีอีกด้วย แนวถนนเพชรเกษม(ใหม่)ทางด้านใต้ของเมือง แนวโน้มการขยายตัวเป็นไปในลักษณะการเพิ่มความหนาแน่นในพื้นที่มากยิ่งขึ้น มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์และบ้านจัดสรร สำหรับแนวถนนเพชรเกษมและด้านตะวันตกมีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการขนส่ง รถยนต์และอุตสาหกรรมการเกษตร อาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่เป็นสถานบริการน้ำมัน อะไหล่ยนต์ ส่วนการขยายตัวด้านที่อยู่อาศัยยังมีไม่มากนัก

การขยายตัวของเมืองทางด้านเหนือและด้านใต้นั้นเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้นส่วนใหญ่เป็นการขยายตัวด้านการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อพักอาศัยในรูปหมู่บ้านจัดสรรทั้งประเภทที่เป็นบ้านเดี่ยว และทาวน์เฮาส์ไปตามแนวถนนเชื่อมต่อระหว่างอำเภอและถนนที่เชื่อมกับถนนสายหลักของชุมชน นอกจากนี้ยังมีสถาบันราชการและสถาบันการศึกษากระจายออกจากศูนย์กลางเดิมมาตั้งในพื้นที่บริเวณนี้มากขึ้น

4.1.2.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต ของผังเมืองรวมเมืองนครปฐม (ปรับปรุงครั้งที่ 1) แบ่งออกเป็น 12 ประเภท ดังนี้

- 1) ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย มีพื้นที่ประมาณ 174.2 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 5 ของที่ดินประเภทนั้นในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการต่างๆ ตามข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

2) ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย มีพื้นที่ประมาณ 29,053.3 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธัญปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการต่างๆ ตามข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

3) ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง มีพื้นที่ประมาณ 5,353.1 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธัญปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการต่างๆ ตามข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

4) ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก มีพื้นที่ประมาณ 2,061.1 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธัญปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการต่างๆตามข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

5) ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า มีพื้นที่ประมาณ 1,882.7 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรมและคลังสินค้า สถาบันราชการ การสาธัญปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณและห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการต่างๆตามข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

6) ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ มีพื้นที่ประมาณ 1,440.4 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์อุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมที่ประกอบกิจการโดยไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม คลังสินค้า สถาบันราชการ การสาธัญปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการต่างๆ ตามข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

7) ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม มีพื้นที่ประมาณ 40,256.3 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม สถาบันราชการ การสาธัญปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้พื้นที่เพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการต่างๆ

8) ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีพื้นที่ประมาณ 210.8 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเท่านั้น

9) ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีพื้นที่ประมาณ 94.1 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการหรือเกี่ยวข้องกับการนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสาธารณะประโยชน์เท่านั้น

10) ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา มีพื้นที่ประมาณ 1,271.5 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษา หรือเกี่ยวข้องกับการศึกษา สถาบันราชการ หรือสาธารณะประโยชน์เท่านั้น

11) ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา มีพื้นที่ประมาณ 619.6 ไร่ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับการศาสนา การศึกษา สถาบันราชการ เพื่อสาธารณะประโยชน์เท่านั้น

12) ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อกิจการของรัฐ กิจการเกี่ยวกับการสาธารณูปโภค สาธารณูปการเพื่อสาธารณะประโยชน์

ตารางที่ 3 การใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม (ปรับปรุงครั้งที่ 1)พ.ศ. 2554

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่	
	ไร่	ร้อยละ
1. ประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย	174.2	0.2
2. ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	29,053.3	34.0
3. ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง	5,353.1	6.3
4. ประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก	2,061.1	2.4
5. ประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า	1,882.7	2.2
6. ประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ	1,440.4	1.7
7. ประเภทชนบทและเกษตรกรรม	40,256.3	47.2
8. ประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	210.8	0.2
9. ประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	94.1	0.1
10. ประเภทสถาบันการศึกษา	1,271.5	1.5
11. ประเภทสถาบันศาสนา	619.6	0.7
12. ประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ	845.7	1.0
● เขตทหาร	344.2	0.4
● เขตรถไฟ	900.0	1.1
● แม่น้ำ คลอง ถนน	868.0	1.0
รวม	85,375.0	100.0

ที่มา : ผังเมืองรวมเมืองนครปฐม ปรับปรุงครั้งที่ 1 สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

4.1.3 การคมนาคมขนส่ง

4.1.3.1 ระบบถนนในเมืองนครปฐม ถนนในเขตเทศบาลมีจำนวน 220 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 120 กิโลเมตร โดยแยกเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กความยาวรวม 21 กิโลเมตร ถนนลาดยาง ความยาวรวม 92.5 กิโลเมตร และถนนอื่นๆ (หินคลุก ปูด้วยหินอน) ความยาวรวม 6.5 กิโลเมตร ถนนมีเขตทางประมาณ 10.00 – 40.00 เมตร ส่วนผิวจราจรมีขนาดตั้งแต่ประมาณ 6.00-20.00 เมตร ถนนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพดี เนื่องจากมีงบประมาณส่วนท้องถิ่นสนับสนุนในการดูแลรักษา

เทศบาลเมืองนครปฐมมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมกับชุมชนอื่นๆ ทั้งในระดับภาคและระดับจังหวัด ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ไปภาคตะวันตกและภาคใต้ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) ไปสุพรรณบุรี ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3036 (ดอนวัดสามง่ามบรรจบสาย 3035) ไปคอนคาญ และทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3097 (สายพระประโทน – บ้านแพ้ว) ไปสมุทรสาคร

ลักษณะของโครงข่ายของระบบถนนภายในชุมชน คือ ถนนสายหลักในเขตเมืองเป็นถนนตามแนวยาวจากตะวันออกไปตะวันตก และมีการเชื่อมโยงด้วยถนนช่วงสั้นๆ โดยถนนทางด้านตะวันออกของเมืองมีถนนวางตัวเป็นตารางโครงข่ายต่อเนื่องกัน คือ ถนนเทศา ถนนทิพากร ถนนพิพิธประสาทวงขนานในแนวตะวันออก – ตะวันตก และมีถนนเทศาซอย 1 – 7 วางขนานในแนวเหนือ – ใต้เชื่อมถนนทั้งสามสาย ส่วนถนนทางด้านตะวันตกของเมืองวางตัวเป็นรัศมี โดยมีพระราชวังสนามจันทร์เป็นศูนย์กลาง มีถนนราชดำเนิน ถนนราชดำเนิน และราชดำเนินในทอดตัวเป็นรัศมีสู่ชุมชน ทั้งถนนด้านตะวันออกและด้านตะวันตกเชื่อมโยงต่อเนื่องกับถนนรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน (บุญภาค ตีวกุล : 2527 , 50) และยังมีถนนสายต่างๆ ที่เชื่อมระหว่างชุมชนกับถนนเพชรเกษม ได้แก่ ถนนราชมรรคานอก ถนนยิงเป้า ถนนทรงพล

ถนนสายหลักของเมือง ได้แก่ ถนนเทศา ถนนราชดำเนิน ถนนทรงพล ถนนราชวิถี ถนนหลังพระ ถนนหน้าพระ ถนนขวาพระ ถนนซ้ายพระ ถนนทหารบก ถนนราชดำเนิน ถนนยิงเป้า ถนนราชมรรคา และถนนเพชรเกษม ซึ่งมีอาคารพาณิชย์ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก

4.1.3.2 ระบบขนส่งสาธารณะ เทศบาลนครนครปฐมเป็นเมืองหนึ่งที่มีรูปแบบการเดินทางที่หลากหลาย นอกจากการเดินทางส่วนบุคคล ได้แก่ การเดินเท้า รถจักรยาน รถมอเตอร์

ไซค์ และรถยนต์ส่วนตัวแล้ว เมืองนครปฐมยังมีระบบขนส่งสาธารณะหลายประเภททั้งที่ให้บริการภายในเมืองเองและให้บริการระหว่างเมือง ซึ่งได้รับความนิยมไม่น้อยกว่าการเดินทางส่วนบุคคล ระบบขนส่งสาธารณะที่จัดให้บริการ ได้แก่

43.1.3.2.1 รถเมล์ข้าว ทำรถเมล์ข้าวอยู่บริเวณแยกบ่อเริ่ม มีทั้งให้บริการในเมืองและระหว่างเมือง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นรถที่ให้บริการระหว่างเมือง ให้บริการตั้งแต่เวลาประมาณ 6.00-19.00 น. ออกให้บริการเฉลี่ยทุกๆ 20 นาที อัตราค่าโดยสารในเมืองคิดค่าโดยสาร 3 บาทตลอดสาย และนักเรียนในเครื่องแบบคิดค่าโดยสาร 2 บาท และสายที่วิ่งนอกเมืองคิดอัตราค่าโดยสารตามระยะทาง ตั้งแต่ 3-9 บาท โดยมีสายการเดินทางดังนี้ (พรรณนิภา จ่างวิทยา : 2540 , 79)

1) สนามจันทร์ เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนชัยพระ ถนนราชดำเนิน อ้อม สนามจันทร์ ถนนราชมรรคา ถนนยิงเป้า โรงพยาบาลสนามจันทร์ ถนนเพชรเกษม ถนนยิงเป้า ถนนราชวิถี ถนนหลังพระ ถนนพญาพาน ท่ารถ

2) ตลาด - บิ๊กซี เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนหน้าพระ ถนนราชมรรคานอก ถนนเพชรเกษม ถนนเทศบาล ถนนขวาพระ ถนนหลังพระ ถนนพญาพาน ท่ารถ

3) นครปฐม - ศาลายา , นครปฐม - สามพราน, นครปฐม - วัดทุ่งน้อย, นครปฐม - วัดน้อยเจริญสุข, นครปฐม - ต้นลำโรง และนครปฐม - วัดธรรมศาลา เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนเทศบาล และแยกไปตามปลายทางต่างๆ

4) นครปฐม - บ้านหนองงูเห่า, นครปฐม - ทัพหลวง (สายใน), นครปฐม - วัดม่วงดารส เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนชัยพระ ถนนริมคลองวัดพระงาม ผ่านหน้าโรงเรียนตำรวจ ถนนเหนือวัง ถนนมาลัยแมน และแยกไปตามปลายทางต่างๆ

5) นครปฐม - สระกระเทียม , นครปฐม - วัดลาดหญ้าแพรก, นครปฐม - หนองดินแดง , นครปฐม - โพรงมะเคื่อ (สายนอก) และนครปฐม - แยกวังเย็น เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนชัยพระ ถนนราชวิถี ถนนมาลัยแมน ถนนเพชรเกษมสายเคียงเมือง และแยกไปตามปลายทางต่างๆ

6) นครปฐม - บ้านสามควายเผือก และนครปฐม - กวนอู เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนทหารบก และแยกไปบ้านสามควายเผือก และกวนอูตามลำดับ

7) นครปฐม - หนองขาหย่าง และนครปฐม - คันลำ เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนหน้าพระ ถนนราชมรรคานอก ถนนเพชรเกษม และแยกไปตามปลายทางต่างๆ

8) นครปฐม-โพรงมะเคื่อ(สายใน)เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนชัยพระ ถนนริมคลองวัดพระงาม ผ่านหน้าโรงเรียนตำรวจ ถนนเหนือวัง และวิ่งข้ามถนนมาลัยแมนไปยังโพรงมะเคื่อ

9) นครปฐม – ทัพหลวง (สายนอก) เส้นทางวิ่งจากท่ารถ ถนนชัยพระ ถนนราชวิถี ถนนมัลลย์แมน ไปยังทัพหลวง

ส่วนการวิ่งในเส้นทางกลับ สายใดวิ่งออกจากเมืองทางถนนใดจะวิ่งกลับผ่านเส้นทางเดิม ยกเว้นสายสนามจันทร์และสายตลาด – บิ๊กซี ที่วิ่งวนเป็นวงกลม ในปัจจุบันมีบริการรถเมล์ขาวปรับอากาศในบางสาย เช่น นครปฐม – สามพราน, นครปฐม – ศาลายา, นครปฐม – สระกระเทียม เป็นต้น อัตราค่าโดยสารเริ่มต้นที่ 5 บาท

4.1.3.2.2 *รถสองแถว* เป็นบริการขนส่งสาธารณะอีกชนิดหนึ่งที่ผู้คนนิยมใช้บริการ มีทั้งให้บริการในเมืองและระหว่างเมือง ให้บริการตั้งแต่ 04.00 – 18.00 น. โดยประมาณ อัตราค่าโดยสารคิดตามระยะทางโดยค่าโดยสารต่ำสุด 3 บาท และ 2 บาทสำหรับเด็กนักเรียนในเครื่องแบบ มีสายการเดินรถ ดังนี้

- 1) สายโรงพยาบาล วิ่งผ่านถนนเทศบาลไปท่ารถเมล์ขาวแล้ววนกลับ โดยทำรถอยู่บริเวณหน้าโรงพยาบาลนครปฐม
- 2) สายวัดธรรมศาลา จอดบริเวณถนนชัยพระใกล้กับท่ารถเมล์ขาว
- 3) สายสถาบันราชภัฏนครปฐม มีท่ารถอยู่ฝั่งตรงข้ามด้านองค์พระปฐมเจดีย์ วิ่งเหมือนสายทัพหลวง
- 4) สายบางแถม วิ่งเส้นทางเดียวกับสายสระกระเทียม พอถึงแยกถนนเพชรเกษมจะเลี้ยวเข้าซอยวัดลาดปลาเค้า ท่ารถอยู่หน้าร้านขายยาสันติเวชบริเวณถนนหลังพระ
- 5) สายสามพราน สายบ้านแพ้ว สายคอนคาบ สายวัดปรีดราม วิ่งออกถนนเพชรเกษม ท่ารถอยู่บริเวณถนนพญาพาน
- 6) สายตาก้อง วิ่งเส้นทางเดียวกับสายสามควายเผือก แต่แยกไปทางแยกวัดกลาง ท่ารถอยู่หน้าสถานีรถไฟ

4.1.3.2.3 *สามล้อถีบ* นครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งที่ยังมีสามล้อถีบให้บริการ และเป็นอาชีพที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่เมือง ในปัจจุบันมีสามล้อประมาณ 100 คัน โดยจอดรอเพื่อให้บริการอยู่บริเวณหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ ถนนพญาาง เชียงสะพานศรัทธาและหน้าสถานีรถไฟ ผู้ที่ให้บริการส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน แม่ค้า ที่มาจ่ายตลาด และส่วนหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมเมือง

4.1.3.2.4 *มอเตอร์ไซค์รับจ้าง* มีให้บริการอยู่ทั่วไปในเมืองและนอกเมือง โดยจอดรอให้บริการในย่านชุมชนและกระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งที่พักอาศัยชานเมือง ซึ่งการเดินทาง

ทางรูปแบบนี้มีความสะดวกและคล่องตัวสูง ค่าบริการคิดตามระยะทาง โดยมีค่าบริการขั้นต่ำ 15 บาท คนจะใช้เมื่อมีความเร่งรีบหรือต้องการความรวดเร็ว

4.1.3.2.5 *รถประจำทาง* รถประจำทางระหว่างอำเภอที่ให้บริการ ได้แก่ รถบางเลน รถบางหลวง รถบางปลา รถนิคม รถบ้านโป่ง โดยทำรถอยู่บริเวณถนนพญาไทใกล้กับสะพานเกวียน

4.1.3.2.6 *รถโดยสาร* รถโดยสารระหว่างจังหวัดมีทั้งรถปรับอากาศและรถขนส่งทั่วไป รถปรับอากาศเป็นรถร่วมกับบริษัท ขนส่ง จำกัด คือ รถร่วม บ.ข.ส. หมายเลข 83 วิ่งระหว่างกรุงเทพฯ - นครปฐม มีจำนวนรถ 13 - 19 คัน และวิ่งวันละ 94-112 เที่ยว (สถานีขนส่งจังหวัดนครปฐม) สถานีที่จอดรถโดยสารในปัจจุบัน คือ บริเวณถนนพญาไท ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาจราจรอย่างมากเนื่องจากจอดกีดขวางการจราจร ปัจจุบันทางเทศบาลได้จัดให้มีสถานีขนส่งบริเวณใกล้กับศูนย์การค้าตั้งเข็ชวด ถนนราชมรรคานอก แต่ผู้คนยังไม่นิยมมาใช้บริการ

4.1.3.2.7 *รถไฟฟ้า* การเดินทางโดยรถไฟฟ้าเป็นบริการรูปแบบหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมไม่น้อยในปัจจุบัน สังกัดได้จากจำนวนผู้โดยสารที่ขึ้นรถไฟฟ้าที่สถานีนครปฐมในปี 2537 มีจำนวน 326,376 คน แยกเป็นการเดินทางไปอย่างเดียว 213,428 คน เดินทางไป - กลับ 90,888 คน และรายเดือน 22,060 คน (การรถไฟฟ้าแห่งประเทศไทย) ในช่วงเช้ามีรถไฟฟ้าจากนครปฐมเดินทางมายัง สถานีหัวลำโพง 10 ขบวน เริ่มจากเวลา 03.46 - 09.10 น และมีรถไฟฟ้ามายังสถานีธนบุรี 6 ขบวน เริ่มจากเวลา 04.43 - 10.22 น. และในช่วงเย็นมีรถไฟฟ้ามายังสถานีหัวลำโพง 2 ขบวน ตั้งแต่เวลา 14.25-18.28 น. และมายังสถานีธนบุรี 2 ขบวน ตั้งแต่เวลา 15.31 - 16.46 น. ผู้โดยสารจะหนาแน่นเฉพาะในช่วงเช้าและช่วงเย็นเพื่อไปทำงานหรือเรียนหนังสือในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ค่าโดยสารไปชั้น 3 จากสถานีกรุงเทพฯ - นครปฐม 14 บาท และจากสถานีธนบุรี - นครปฐม 10 บาท

4.1.3.3 *สภาพการจราจรในเมืองนครปฐม* ปัจจุบันสภาพการจราจรโดยทั่วไปในเมืองนครปฐมยังไม่เป็นปัญหารุนแรงมาก แต่จะติดขัดในช่วงเวลาเร่งด่วน คือ เวลา 07.00 - 10.00 น. และ 15.00 - 17.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่นักเรียนเข้าเรียนและเลิกเรียน คนทำงานเข้างานและเลิกงาน และแม่บ้านไปจ่ายตลาด ส่วนช่วงเวลากลางวันและช่วงบ่ายการจราจรเบาบางไม่มีปัญหา โดยบริเวณที่มีปัญหา ได้แก่ ถนนในย่านชุมชนและย่านพาณิชยกรรม ซึ่งมีกิจกรรมหนาแน่น มีการจอดรถหยุดรับส่งสินค้ามากรั้ง ได้แก่ บริเวณหน้าโรงเรียนเด็กเล็กที่ติดกับถนนสายสำคัญ เนื่องจากผู้ปกครองไปรับไปส่ง ถนนเทศาซึ่งมีสถานีที่ราชการและโรงเรียนตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ถนนคู่ขนาน

ทางรถไฟและถนนที่ตัดกับทางรถไฟ ที่จอครถแม่เหล็กขาว ส่วนถนนเพชรเกษม และถนนมาลัยแมน ไม่มีปัญหาเรื่องการจราจรติดขัดเนื่องจากเป็นความสามารถในการรองรับปริมาณการจราจรมีสูง

สาเหตุของปัญหาจราจร ได้แก่ จำนวนรถที่เพิ่มปริมาณขึ้นมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื่องมาจากค่านิยมการใช้รถของคนในสังคม และความจำเป็นในการประกอบอาชีพของพ่อค้าที่นิยมใช้รถกระบะ เนื่องจากมีความสะดวกในการขนส่งสินค้าและการเดินทาง ประกอบกับถนนในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 มีผิวการจราจรแคบ เขตทางจำกัดการขยายถนนทำได้ยาก จึงไม่สามารถรองรับปริมาณการจราจรที่เพิ่มขึ้นได้ทัน การมีรถใหญ่วิ่งเข้ามาในเมือง และจอครถบริเวณตลาดแทนที่จะไปจอดที่สถานีขนส่งและการมีรถบรรทุกขนส่งสินค้าวิ่งผ่านเมืองเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะบนถนนเพชรเกษม ทางหลวงหมายเลข 321 ไปสุพรรณบุรี และทางหลวงหมายเลข 3036 ไปคอนคูน ปัญหาหาบเร่แผงลอยบนทางเท้าและบนผิวจราจรบริเวณตลาดบน – ตลาดล่างและถนนพญาาง ปัญหาที่จอครถไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในเขตชุมชนทำให้ต้องจอดคิดขวางการจราจรบนถนน การมีทางรถไฟผ่านเมืองสร้างปัญหาแก่การจราจร เนื่องจากวันหนึ่งมีรถไฟผ่านหลายขบวนทำให้การจราจรหยุดชะงักลงชั่วคราว

4.2 ลักษณะทางสังคม

4.2.1 การตั้งถิ่นฐานของประชากร

ชุมชนเมืองนครปฐมตั้งอยู่บนที่ราบอุดมสมบูรณ์ ส่วนหนึ่งของที่ราบภาคกลางตอนล่างพื้นที่โดยทั่วไปเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ชุมชนในระยะเริ่มแรก การตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี ต่อมามีการปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ขึ้นใหม่ มีการขุดคลองเจดีย์บูชาและคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อประโยชน์ด้านการคมนาคมขนส่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมามีการสร้างทางรถไฟสายใต้ ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ จึงมีราษฎรอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบริเวณย่านสถานีรถไฟและรอบๆ องค์พระปฐมเจดีย์หนาแน่นขึ้นกลายเป็นชุมชนเมือง

ชุมชนเมืองนครปฐมในปัจจุบัน พื้นที่เมืองครอบคลุมเทศบาลนครนครปฐม เทศบาลตำบลธรรมศาลา เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ และชุมชนใกล้เคียง บริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางการบริหาร การปกครอง ธุรกิจการค้า และบริการที่สำคัญที่สุดของจังหวัด เป็นตลาดกลางรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตได้ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อกระจายไปยังกรุงเทพมหานคร ภาค

กลาง ภาคตะวันตกและภาคใต้ ประชากรในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการค้าและบริการ มีสถานประกอบการถึง 2,050 แห่ง หรือร้อยละ 89 ของจำนวนสถานประกอบการค้าและบริการในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม

ประชากรจะตั้งถิ่นฐานรวมตัวอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่เขตเทศบาลนครนครปฐม ได้แก่ ย่านสถานีรถไฟลงมาถึงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ในแนวเหนือใต้ ด้านตะวันออกถึงเทศบาลตำบลธรรมศาลา และด้านตะวันตกถึงเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ ส่วนพื้นที่รอบนอกมีประชากรตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไป แต่ความหนาแน่นของประชากรจะลดลง

4.2.2 ประชากร

4.2.2.1 ประชากรในปัจจุบัน ประชากรเป็นตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของเมือง ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงการขยายตัวของประชากรอย่างชัดเจน จึงได้ทำการศึกษาจำนวนประชากรในพื้นที่เขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม เพื่อทราบถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงและการกระจายตัวของประชากรในแต่ละตำบลในพื้นที่ศึกษา

ก. ขนาดประชากร พื้นที่ผังเมืองรวมเมืองนครปฐมมีพื้นที่ประมาณ 136.6 ตารางกิโลเมตร มีชุมชนเมือง 3 แห่ง คือ เทศบาลนครนครปฐม เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ เทศบาลตำบลธรรมศาลา และตำบลโคยรอบอีก 20 ตำบล จากข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2543 มีประชากร 232,800 คน เมื่อพิจารณาขนาดของประชากรในระดับตำบล พบว่า ตำบลที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด คือ ตำบลพระปฐมเจดีย์ มีประชากรในปี พ.ศ. 2543 จำนวน 46,385 คน รองลงมาคือ ตำบลนครปฐม , ตำบลโพรงมะเดื่อ และตำบลห้วยจรเข้ม มีจำนวน 22,744 คน 14,648 คน และ 13,366 คน ตามลำดับ ส่วนตำบลที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ ตำบลวังเย็น มีจำนวนประชากรเท่ากับ 2,834 คน จากตารางที่สามารถจัดขนาดของประชากรเป็นกลุ่มได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีขนาดประชากรมากกว่า 15,000 คนขึ้นไป มีเพียง 2 ตำบล คือ ตำบลพระปฐมเจดีย์ และตำบลนครปฐม โดยมีประชากรรวมกัน 69,129 คน คิดเป็นร้อยละ 13.86 ของประชากรใน 20 ตำบลที่อยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม โดยตำบลพระปฐมเจดีย์ตั้งอยู่ใจกลางเมืองนครปฐม และเป็นบริเวณที่มีธุรกิจการค้าตั้งอยู่มากมาย นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษา สถานทูตราชการ และศาสนสถานที่สำคัญของเมือง ส่วนตำบลนครปฐมเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ทางเหนือ

ของตำบลพระปฐมเจดีย์ บริเวณนี้เป็นทั้งย่านการค้า และย่านพักอาศัยที่รองรับการขยายตัวจากใจกลางเมือง

กลุ่มที่ 2 มีประชากรระหว่าง 10,001 – 15,000 คน มี 7 ตำบล คือ ตำบลโพรงมะเดื่อ, ตำบลบ่อพลับ, ตำบลห้วยจรเข้ม, ตำบลสนามจันทร์, ตำบลธรรมศาลา, ตำบลพระประโทน และตำบลลำพญา โดยมีประชากร 14,648 13,785 13,366 12,948 11,541 และ 10,906 คน ตามลำดับ ในกลุ่มนี้ตำบลโพรงมะเดื่อเป็นตำบลที่มีพื้นที่ค่อนข้างมาก คือ มีพื้นที่ประมาณ 28.663 ตารางกิโลเมตร ตำบลนี้เป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ และปัจจุบันเป็นย่านที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปเปิดดำเนินการจำนวนหนึ่ง ส่วนตำบลอื่นๆ อีก 6 ตำบลเป็นตำบลที่อยู่โดยรอบใจกลางเมือง โดยมี 5 ตำบล คือ ตำบลบ่อพลับ, ตำบลห้วยจรเข้ม, ตำบลสนามจันทร์, ตำบลธรรมศาลา, ตำบลพระประโทน อยู่ทางทิศตะวันออกของเมือง บริเวณนี้เป็นย่านที่การค้าเกี่ยวกับรถยนต์เป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ตัดผ่านพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นย่านที่พักอาศัยที่สำคัญที่รองรับการขยายตัวจากเมืองอีกด้วย

กลุ่มที่ 3 มีประชากรระหว่าง 5,000 – 10,000 คน มี 8 ตำบล คือ ตำบลหนองดินแดง, ตำบลบางแถม, ตำบลสามควายเผือก, ตำบลหนองปากโลง, ตำบลมาบแค, ตำบลสระกระเทียม, ตำบลวังตะกั่ว และตำบลถนนขาด โดยมีประชากร 8,328 8,312 8,133 7,808 7,431 6,970 5,615 และ 5,582 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตำบลที่มีพื้นที่มากกว่า 10 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป ยกเว้นตำบลวังตะกั่วที่มีพื้นที่เพียง 7.976 ตารางกิโลเมตร ซึ่งทั้ง 8 ตำบลนี้เป็นตำบลที่อยู่รอบกลุ่มที่ 2 ออกมา บริเวณนี้มีพื้นที่พาณิชย์กรรมตามริมเส้นทางคมนาคม และโรงงานอุตสาหกรรมกระจายอยู่ทั่วไป แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

กลุ่มที่ 4 มีประชากรน้อยกว่า 5,000 คน ประกอบด้วย ตำบลทุ่งน้อย ตำบลสวนป่าน และตำบลวังเย็น โดยมีประชากร 4,712 3,367 และ 2,834 ตามลำดับ ทั้ง 3 ตำบลนี้เป็นตำบลที่อยู่รอบนอกสุดของเขตเมือง มีการกระจายตัวของบ้านพักอาศัยเบาบาง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ยังเป็นที่ว่างและพื้นที่เกษตรกรรมอยู่มาก

จากการแบ่งกลุ่ม จะสังเกตได้ว่าขนาดประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป ส่วนใหญ่จะอยู่ย่านใจกลางเมืองนครปฐม ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีความเจริญและการตั้งถิ่นฐานมานานแล้ว และเป็นบริเวณที่มีการใช้ที่ดินอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม ที่พักอาศัย จึงทำให้บริเวณดังกล่าวมีประชากรมากกว่าบริเวณอื่นๆ

ข. ความหนาแน่นประชากร

การศึกษาการกระจายตัวของประชากรในพื้นที่ควรพิจารณาถึงจำนวนประชากรที่กระจายหรือรวมตัวกันในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐาน คือ การพิจารณาจำนวนประชากรต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ ซึ่งโดยทั่วไปมักใช้หน่วยเป็นคนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งเรียกว่าความหนาแน่นของประชากร

จากการศึกษาถึงความหนาแน่นของประชากรต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ในพื้นที่ศึกษาเป็นรายตำบล พบว่าในปี พ.ศ. 2543 ตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรมากที่สุด คือ ตำบลพระปฐมเจดีย์ มีความหนาแน่นประชากร 2,336 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด คือ ตำบลวังเย็น มีความหนาแน่นประชากรเพียง 180 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งน้อยกว่าตำบลพระปฐมเจดีย์ ประมาณ 7.6 เท่า เมื่อแบ่งกลุ่มตำบลตามความหนาแน่นของประชากรสามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีความหนาแน่นประชากรมากกว่า 2,000 คนขึ้นไป มีเพียง 2 ตำบล คือ ตำบลพระปฐมเจดีย์ และตำบลห้วยจรเข้ม โดยมีความหนาแน่นประชากร 2,337 และ 2,115 คนต่อตารางกิโลเมตรตำบลเหล่านี้เป็นตำบลที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และเกือบเต็มพื้นที่โดยเฉพาะตำบลพระปฐมเจดีย์ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่แรกสร้างเมือง และปัจจุบันก็เป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญของเมืองนครปฐม

กลุ่มที่ 2 มีความหนาแน่นประชากรระหว่าง 1,001 ถึง 2,000 คน มี 6 ตำบล คือ ตำบลพระประโทน, ตำบลธรรมศาลา, ตำบลบ่อพลับ, ตำบลนครปฐม, ตำบลลำพญา และตำบลสนามจันทร์ โดยมีความหนาแน่นประชากร 1,931 1,814 1,770 1,685 1,616 และ 1,272 คนต่อตารางกิโลเมตร ในกลุ่มนี้มีบางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลนครนครปฐมและเทศบาลตำบลธรรมศาลา ซึ่งเป็นแหล่งการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของประชากร ในบริเวณนี้แม้ว่าจะมีประชากรมาก แต่ก็ยังมีพื้นที่ที่สามารถรองรับการขยายตัวของประชากรได้ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ตามถนนสายสำคัญเพื่อประกอบการค้า เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม), ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3095 และ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3096 ส่วนพื้นที่ที่ถัดจากถนนเข้าไปมีการกระจายตัวของบ้านพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

กลุ่มที่ 3 มีความหนาแน่นประชากรอยู่ระหว่าง 500 – 1,000 คน มี 5 ตำบล คือ ตำบลวังตะกู, ตำบลสามควายเผือก, ตำบลหนองปากโลง, ตำบลหนองดินแดง และตำบลโพรงมะเดื่อ โดยมีความหนาแน่น 704 646 622 570 514 และ 511 คนต่อตารางกิโลเมตร ตำบลในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อยู่แถบชานเมือง ซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่

กลุ่มที่ 4 มีความหนาแน่นประชากรต่ำกว่า 500 คน ประกอบด้วย ตำบลทุ่งน้อย, ตำบลมาบแค, ตำบลถนนขาด, ตำบลสระกระเทียม, ตำบลบางแหม, ตำบลสวนป่าน และตำบลวังเย็น โดยมีความหนาแน่นประชากร 384 369 325 253 235 201 และ 180 คนต่อตารางกิโลเมตรตามลำดับ ตำบลเหล่านี้เป็นตำบลที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ คือ ตั้งแต่ 10 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป แต่มีประชากรอาศัยอยู่เบาบางเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นที่ว่าง และพื้นที่เกษตรกรรม

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนประชากรในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม รายตำบล ปี พ.ศ. 2543

เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)							
		2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543
อ.เมืองนครปฐม	419.427	245,138	248,932	251,126	254,336	256,868	259,598	261,562	271,153
ต. พระปฐมเจดีย์	19.850	49,925	50,290	49,240	48,703	49,251	47,578	47,846	46,385
ต. บางแหม	35.417	7,686	7,758	7,873	7,968	7,960	7,999	8,097	8,312
ต. พระประโทน	5.978	9,799	10,144	10,397	10,632	10,496	10,884	10,856	11,541
ต. ธรรมศาลา	6.750	11,354	11,331	11,432	11,576	11,590	11,881	11,926	12,244
ต. มาบแค	20.147	6,662	6,743	6,804	6,897	6,927	7,089	7,182	7,431
ต. สนามจันทร์	10.178	10,898	11,724	11,637	11,728	11,775	12,265	12,227	12,948
ต. ถนนขาด	17.187	4,642	4,625	4,781	4,852	5,013	5,113	5,268	5,582
ต. บ่อพลับ	7.789	11,509	11,653	11,912	12,200	12,367	12,801	12,955	13,785
ต. นครปฐม	13.501	15,809	17,390	17,756	19,743	19,302	20,172	19,743	22,744
ต. วังตะกู่	7.976	4,878	4,900	5,015	5,139	5,273	5,280	5,285	5,615
ต. หนองปากโลง	13.708	6,593	6,750	6,950	6,980	7,124	7,307	7,349	7,808
ต. สามควายเผือก	13.085	6,683	6,771	6,919	7,167	7,299	7,487	7,571	8,133
ต. ทุ่งน้อย	12.255	4,296	4,322	4,413	4,439	4,476	4,505	4,571	4,712
ต. หนองดินแดง	16.201	7,628	7,589	7,627	7,757	7,856	7,985	8,098	8,328
ต. วังเย็น	15.785	2,683	2,646	2,687	2,715	2,709	2,737	2,804	2,834
ต. โทรมะเดื่อ	28.663	13,276	13,197	13,368	13,581	13,788	13,974	14,164	14,648
ต. ลำพญา	6.750	9,259	9,390	9,717	9,907	9,957	9,957	10,296	10,906
ต. สระกระเทียม	27.521	6,482	6,489	6,580	6,654	6,681	6,712	6,809	6,970
ต. สวนป่าน	16.720	3,169	3,188	3,219	3,230	3,256	3,217	3,301	3,367
ต. ห้วยจรเข้ม	6.321	11,816	12,335	12,452	12,549	12,430	12,592	12,997	13,366
รวม	721.21	450,185	458,167	461,905	468,753	472,398	477,133	480,907	498,812

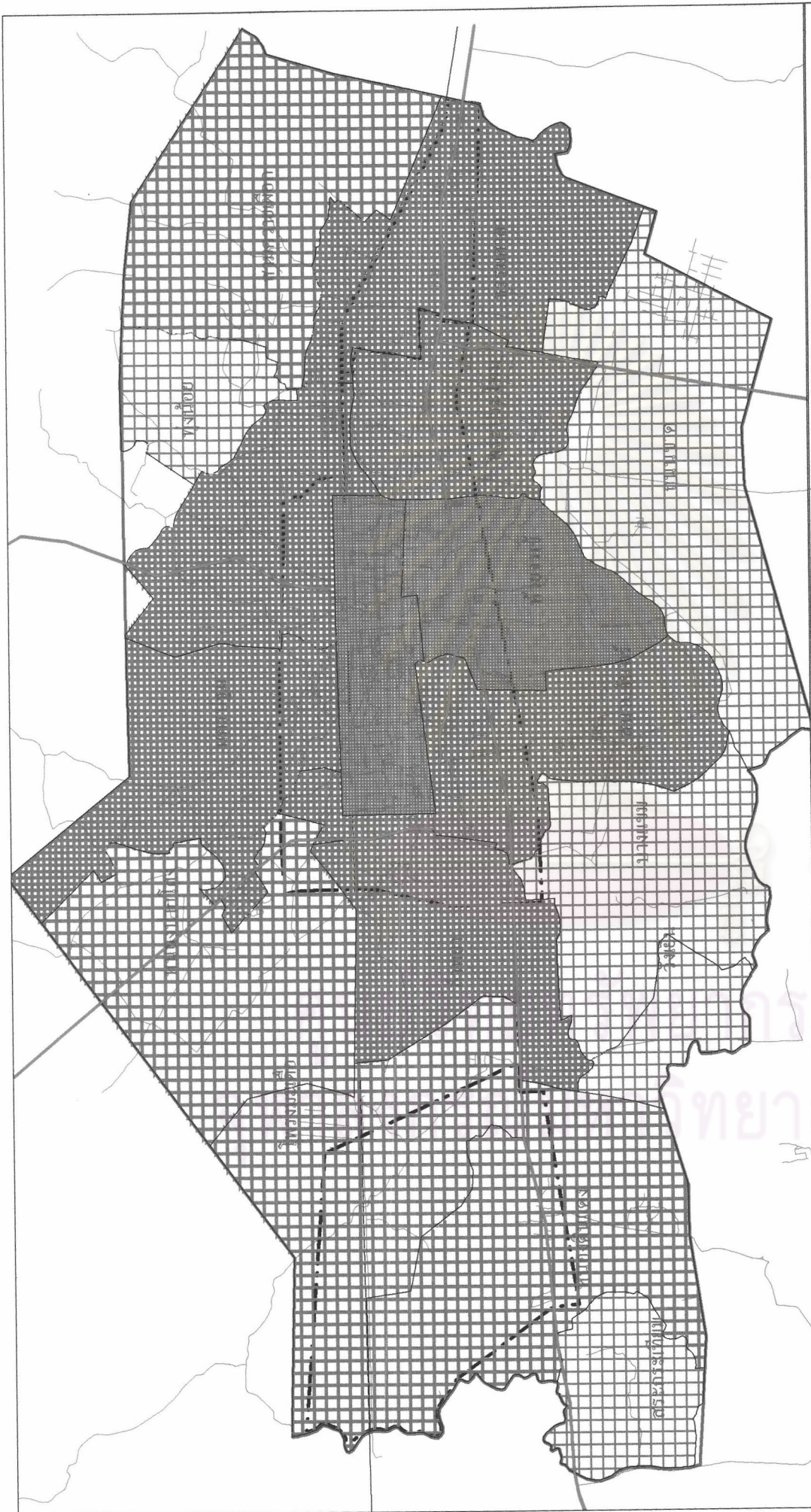
ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

ตารางที่ 5 แสดงการความหนาแน่นและการเปลี่ยนแปลงของประชากรจำแนกรายตำบล ปี พ.ศ. 2543

เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน ประชากร (คน)	ร้อยละ จำนวน ประชากร	ความหนาแน่น ประชากร (คน ต่อ ตร.กม.)	การเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2536-2543	
					จำนวน	%
อำเภอเมืองนครปฐม	419.427	271,153		646	26,015	10.61
ต. พระปฐมเจดีย์	19.850	46,385	20.37	2,337	- 3,540	-7.09
ต. บางแพ	35.417	8,312	3.65	235	626	8.14
ต. พระประโทน	5.978	11,541	5.07	1,931	1,742	17.78
ต. ธรรมศาลา	6.750	12,244	5.38	1,814	890	7.84
ต. มาบแค	20.147	7,431	3.26	369	769	11.54
ต. สนามจันทร์	10.178	12,948	5.69	1,272	2,050	18.81
ต. ถนนขาด	17.187	5,582	2.45	325	940	20.25
ต. บ่อพลับ	7.789	13,785	6.06	1,770	2,276	19.78
ต. นครปฐม	13.501	22,744	9.99	1,685	6,935	43.87
ต. วังตะกั่ว	7.976	5,615	2.47	704	737	15.11
ต. หนองปากโลง	13.708	7,808	3.43	570	1,215	18.43
ต. สามควายเผือก	13.085	8,133	3.57	622	1,450	21.70
ต. หุ่น้อย	12.255	4,712	2.07	384	416	9.68
ต. หนองดินแดง	16.201	8,328	3.66	514	700	9.18
ต. วังเย็น	15.785	2,834	1.24	180	151	5.63
ต. โพรงมะเดื่อ	28.663	14,648	6.43	511	1,372	10.33
ต. ลำพญา	6.750	10,906	4.79	1,616	1,647	17.79
ต. สระกระเทียม	27.521	6,970	3.06	253	488	7.53
ต. สวนป่า	16.720	3,367	1.48	201	198	6.25
ต. ห้วยจรเข้ม	6.321	13,366	5.87	2115	1,550	13.12
รวม	721.21	498,812	100.00	691.63	48,627	10.80

ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

แผนที่ 5 แสดงความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ศึกษา
ลักษณะของตารางก็บชี้ว่าและความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองนครปฐม

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> --- เขตเทศบาล ..... เขตตำบล — เขตฝั่งเมืองรวม — ทางหลวงแผ่นดิน — ถนน 	<p>ความหนาแน่นของประชากร</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ มากกว่า 2,000 คนขึ้นไป ■ 1,001 - 2,000 คน ■ 500 - 1,000 คน ■ น้อยกว่า 500 คน
<p>0 1.5 3 กิโลเมตร</p> <p>N</p>	

4.2.2.2 ประชากรในอนาคต ประชากรในเขตผังเมืองรวม ปี พ.ศ. 2554 ในการคาดประมาณประชากรในอนาคต สำนักงานผังเมือง จังหวัดนครปฐม ได้ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ การให้บริการทางสังคม โครงการที่จะเกิดขึ้นในเขตผังเมืองรวม และแผนพัฒนาจังหวัด นอกจากนี้ในการเลือกค่าอัตราการเพิ่มของประชากรในอนาคตได้ศึกษาจากแนวโน้มการขยายตัวของประชากรในอดีตเป็นรายพื้นที่ดังต่อไปนี้

เทศบาลนครนครปฐม เมื่อได้ศึกษาแนวโน้มการขยายตัวในอดีตเป็นรายตำบล ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลนครนครปฐม พบว่า อัตราการเพิ่มของประชากรในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2525-2538 อยู่ระหว่าง 1.22 – 5.08 % เนื่องจากเทศบาลนครปฐมเป็นศูนย์กลางการค้า การบริการ และการบริหารราชการของจังหวัด นอกจากนี้ยังเป็นเมืองผ่านที่รถโดยสารทั้งหลายที่จะไปภาคใต้จะผ่านจังหวัดนี้ คาดว่าจะมีการขยายตัวของการให้บริการดังกล่าวมากขึ้น และจะมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น จึงเลือกอัตราการเพิ่มประชากรระดับกลางของชุมชน คือ ให้อัตราการเพิ่มของประชากรในอนาคตในเขตชุมชนเทศบาลนครนครปฐม เท่ากับ 2.77 %

เทศบาลตำบลธรรมศาลา เนื่องจากพื้นที่เขตสุขาภิบาลธรรมศาลาในส่วนที่เป็นชุมชนส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) บริเวณนี้เป็นย่านการค้าและบริการสำหรับรถที่ผ่านจึงเลือกอัตราการเพิ่มของประชากรระดับสูงมาใช้ในการคำนวณค่าประชากรในอนาคต คือมีอัตราเพิ่มเท่ากับ 2.79%

เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ เนื่องจากพื้นที่ตั้งชุมชนส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่บริเวณสถานีรถไฟ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) สำหรับบริเวณเขตเทศบาลตำบลที่กระจายตัวอยู่ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม)จะเป็นย่านอุตสาหกรรมบริการ คาดว่าการเพิ่มของประชากรในเขตนี้จะเท่ากับ 1.06 %

พื้นที่นอกเขตชุมชน พื้นที่นอกเขตชุมชนทั้ง 3 แห่งดังกล่าวแล้ว มีทั้งสิ้น 20 ตำบล ซึ่งอัตราการเพิ่มของประชากรในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2528-2538 อยู่ระหว่าง 1.09-5.08 % ในพื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร คาดว่าการเพิ่มของประชากรจะไม่สูงนัก จึงเลือกอัตราการเพิ่มของประชากรในพื้นที่นี้เท่ากับ 1.38 %

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนประชากรในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐมปี พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2554

พ.ศ.	ทน. นครปฐม	ทต. ธรรมศาลา	ทต. โพรงมะเดื่อ	นอกเขตชุมชน	รวม
2539	97,900	9,900	9,600	8,000	165,400
2544	112,100	11,400	10,200	51,500	185,300
2549	128,300	13,100	10,700	55,100	207,600
2554	147,500	15,000	11,300	59,000	232,800

ที่มา : สำนักงานผังเมืองจังหวัดนครปฐม

ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้ทำการคาดประมาณจำนวนประชากรในระดับตำบลของจังหวัดนครปฐม โดยใช้จำนวนรวมของประชากรอำเภอที่ได้คาดประมาณไว้เป็นฐาน และวิเคราะห์แนวโน้มของสัดส่วนการกระจายตัวของประชากรระดับตำบลในอดีต พ.ศ. 2536 – 2542 (ข้อมูลจากสำนักบริหารงานทะเบียน กรมการปกครอง) ประมาณการสัดส่วนการกระจายตัวของประชากรระดับตำบลในอนาคต ซึ่งการประมาณการได้ผลดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงการคาดประมาณจำนวนประชากรในอนาคต จำแนกเป็นรายตำบล ปี พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2564

เขตการปกครอง	พ.ศ. 2543	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2563	พ.ศ. 2564
1.1 ตำบลพระปฐมเจดีย์	46,385	44,761	42,953	39,285	38,906
1.2 ตำบลบางแพม	8,312	8,566	8,849	9,424	9,483
1.3 ตำบลพระประโทน	11,541	12,220	12,976	14,510	14,668
1.4 ตำบลธรรมศาลา	12,244	12,657	13,118	14,052	14,148
1.5 ตำบลมาบแค	7,431	7,763	8,133	8,884	8,962
1.6 ตำบลสนามจันทร์	12,948	13,699	14,535	16,230	16,405
1.7 ตำบลถนนขาด	5,582	6,010	6,487	7,454	7,554
1.8 ตำบลบ่อพลับ	13,785	14,779	15,885	18,130	18,361
1.9 ตำบลนครปฐม	22,744	25,460	28,486	34,622	35,255
1.10 ตำบลวังตะกั่ว	5,615	5,932	6,285	7,001	7,074
1.11 ตำบลหนองปากโลง	7,808	8,309	8,867	10,000	10,117
1.12 ตำบลสามควายเผือก	8,133	8,763	9,464	10,887	11,033
1.13 ตำบลทุ่งน้อย	4,712	4,887	5,083	5,479	5,520
1.14 ตำบลหนองดินแดง	8,328	8,664	9,039	9,798	9,876
1.15 ตำบลวังเย็น	2,834	2,911	2,997	3,170	3,188
1.16 ตำบลโพรงมะเดื่อ	14,648	15,291	16,008	17,461	17,611
1.17 ตำบลลำพญา	10,906	11,592	12,356	13,906	14,066
1.18 ตำบลสระกระเทียม	6,970	7,183	7,421	7,902	7,952
1.19 ตำบลสวนป่า	3,367	3,451	3,545	3,734	3,754
1.20 ตำบลห้วยจรเข้ม	1,366	13,939	14,576	15,869	16,003
รวม	215,659	236,837	247,063	267,798	269,936

ที่มา : ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

4.2.3 อาชีพและรายได้ของประชากร ประชากรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีอาชีพรับจ้าง คือ ประมาณร้อยละ 48.32 รองลงมาคือ อาชีพเกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งได้แก่ เลี้ยงสัตว์ ทำสวนผัก ประมง ทำนา ทำไร่ ทำสวน คิดเป็นร้อยละ 32.70 อาชีพค้าขายร้อยละ 12.93 โดยพบมากในตำบลนครปฐม ซึ่งมีโรงสีข้าวเกะตัวอยู่ตามถนนมาลัยแมนเป็นจำนวนมาก ในด้านรายได้ของประชากรโดยเฉลี่ยแล้ว ร้อยละ 24.50 มีรายได้ 50,000 – 99,999 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมา คือ มีรายได้ 30,000 – 49,999 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 22.63

ตารางที่ 8 แสดงร้อยละอาชีพของประชากรในพื้นที่ศึกษา

ตำบล	อาชีพ(ครัวเรือน)													รวม
	ทำสวน	รับจ้าง	ค้าขาย	เลี้ยงสัตว์	ราชการ	สวนผัก	ประมง	ทำอิฐ	ทำนาไร่	จักรสาน	ทำไร่	ช่างไม้	อื่นๆ	
บางแพม	5.18	30.99	27.07		4.96	14.79	14.79	2.22						100
พระประโทน	1.02	71.28	17.92	9.15	0.64									100
ธรรมศาลา		34.54	3.29	8.22	4.11	49.84								100
มาบแค	9.28	48.63	5.37	8.59		17.48	1.46		4.30	2.93	1.95			100
สนามจันทร์		69.77	18.05		10.03				2.15					100
ถนนขาด	3.06	70.04	8.81	2.35		0.24	12.93		2.59					100
บ่อพลับ		37.35	19.94	1.34	34.38	6.95								100
นครปฐม	14.19	45.45	26.02	5.35	6.68	1.54			0.77					100
วังตะกั่ว	21.32	29.41	13.47	6.06	9.54	17.85			2.36					100
หนองปากโลง	4.18	56.32	7.06	18.40	1.95	4.46	4.65		2.97					100
สามควายเผือก		57.57	1.54	7.38	4.61	13.45	7.30		8.15					100
ห้วยน้อย		30.62	3.66	8.54		57.18								100
หนองดินแดง	4.49	32.06	12.46		0.83	21.10			29.07					100
วังเย็น		70.35	17.59	5.03	1.76		1.51		3.77					100
โพรงมะเดื่อ	1.34	30.90	6.90	4.02		25.44			3.71		27.70			100
คำพญา	4.89	47.11	29.63	3.11	10.37	3.56					1.33			100
สระกระเทียม	4.03	63.29	3.54	16.95	6.09		0.82		4.53		0.74			100
สวนป่าน			1.85	44.99					4.62		48.54			100
ห้วยจรเข้ม		74.81	12.44		11.35	0.62							0.78	100
รวม	4.69	48.32	12.93	7.51	5.61	11.11	2.74	0.17	3.19	0.17	3.46	0.05	0.06	100

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2543

ตารางที่ 9 แสดงร้อยละรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อของประชากรในพื้นที่ศึกษา

ตำบล	จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี								
	น้อยกว่า 10,000	10,000 -19,000	20,000 -29,999	30,000 -49,999	50,000 -99,999	100,000 -499,999	500,000 ขึ้นไป	ไม่ ทราบ	รวม
ต.บางแหม	6 (0.42)	85 (5.98)	93 (6.54)	233 (16.4)	604 (42.51)	342 (24.07)	52 (3.66)	6 (0.42)	1,421 (100)
ต.พระประโทน	-	-	2 (0.25)	34 (4.3)	117 (14.79)	593 (74.97)	45 (5.69)	-	791 (100)
ต.ธรรมศาลา	5 (0.57)	135 (15.36)	90 (10.24)	152 (17.29)	289 (32.88)	188 (21.39)	20 (2.28)	-	879 (100)
ต.มาบตา	73 (4.47)	249 (15.24)	370 (22.64)	332 (20.32)	325 (19.89)	183 (11.2)	82 (5.02)	20 (1.22)	1,634 (100)
ต.สนามจันทร์	-	6 (0.81)	164 (22.07)	230 (30.96)	203 (27.32)	135 (18.17)	5 (0.67)	-	743 (100)
ต.ถนนขาด	-	24 (2.43)	68 (6.89)	269 (27.25)	240 (24.32)	319 (32.32)	67 (6.79)	-	987 (100)
ต.บ่อพลับ	94 (5.93)	98 (6.19)	133 (8.4)	270 (17.05)	515 (32.51)	303 (19.13)	69 (4.36)	102 (6.44)	1,584 (100)
ต.นครปฐม	10 (0.38)	97 (3.67)	638 (24.16)	477 (18.06)	869 (32.9)	399 (15.11)	119 (4.51)	32 (1.21)	2,641 (100)
ต.วังตะกู	2 (0.17)	52 (4.51)	97 (8.42)	288 (25)	377 (32.73)	222 (19.27)	47 (4.08)	67 (5.82)	1,152 (100)
ต.หนองปากโลง	-	33 (2.61)	176 (13.94)	256 (20.27)	456 (36.1)	290 (22.96)	52 (4.12)	-	1,263 (100)
ต.สามควายเผือก	-	-	921 (53.08)	249 (14.35)	232 (13.37)	209 (12.05)	124 (7.15)	-	1,735 (100)
ต.ทุ่งน้อย	10 (1.14)	53 (6.03)	145 (16.5)	321 (36.52)	131 (14.9)	148 (16.84)	71 (8.08)	-	879 (100)
ต.หนองดินแดง	23 (2.69)	118 (13.79)	126 (14.72)	237 (27.69)	161 (18.81)	131 (15.3)	54 (6.31)	6 (0.7)	856 (100)
ต.วังเย็น	46 (9.7)	67 (14.14)	42 (8.86)	79 (16.67)	142 (29.96)	65 (13.71)	21 (4.43)	12 (2.53)	474 (100)

ตารางที่ 9 แสดงร้อยละรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อของประชากรในพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

ตำบล	จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี								
	น้อยกว่า 10,000	10,000 -19,000	20,000 -29,999	30,000 -49,999	50,000 -99,999	100,000 -499,999	500,000 ขึ้นไป	ไม่ ทราบ	รวม
ต.โพรงมะเดื่อ	136 (9.12)	306 (20.51)	335 (22.45)	306 (20.51)	176 (11.8)	167 (11.19)	12 (0.8)	54 (3.62)	1,492 (100)
ต.ลำพญา	-	129 (12)	151 (14.05)	277 (25.77)	283 (26.33)	134 (12.47)	101 (9.4)	-	1,075 (100)
ต.สระกระเทียม	-	47 (3.13)	297 (19.8)	462 (30.8)	346 (23.07)	256 (17.07)	92 (6.13)	-	1,500 (100)
ต.สวนป่า	106 (13.49)	113 (14.38)	104 (13.23)	256 (32.57)	31 (3.94)	3 (0.38)	-	173 (22.01)	786 (100)
ต.ห้วยจรเข้ม	-	233 (17.64)	345 (26.12)	525 (39.74)	190 (14.38)	28 (2.12)	-	-	1,321 (100)
รวม	511	1,845	4,297	5,253	5,687	4,115	1,033	472	23,213
ร้อยละ	2.20	7.95	18.51	22.63	24.50	17.73	4.45	2.03	100.00

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2543

4.3 บทบาทของเมืองนครปฐม

จากการศึกษาสภาพทั่วไปในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐมของสำนักงานผังเมืองจังหวัดนครปฐม ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ชุมชนเมืองหลายแห่ง คือ เทศบาลนครนครปฐม เทศบาลตำบลธรรมศาลา และเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ โดยมีศูนย์กลางชุมชนอยู่บริเวณเขตเทศบาลนครนครปฐม และต่อเนื่องกับเทศบาลตำบลธรรมศาลา และเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ได้สรุปบทบาทที่สำคัญของชุมชนดังต่อไปนี้ (สำนักงานผังเมืองจังหวัดนครปฐม, 2539) คือ

- 1) บทบาททางด้านศูนย์กลางการบริการทางราชการ โดยที่เขตอำเภอเมืองนครปฐมเป็นที่ตั้งหน่วยราชการระดับภาค ระดับจังหวัด หลายแห่งซึ่งมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการบริการราชการในจังหวัดนี้
- 2) บทบาททางด้านการค้าและบริการ โดยมีชุมชนเทศบาลนครนครปฐมเป็นศูนย์กลางการค้าในระดับจังหวัดและชุมชน ซึ่งนอกจากจะให้บริการภายในชุมชนแล้วยังให้บริการแก่ตำบลและ

อำเภอโดยรอบด้วย นอกจากนี้ในเขตชุมชนเทศบาลนครนครปฐมยังเป็นศูนย์กลางการค้าส่งผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญสำหรับภูมิภาคนครหลวงด้วย

3) บทบาททางการค้าปลีกในพื้นที่เขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม มีแหล่งค้าปลีกที่สำคัญที่สามารถใช้บริโภคในจังหวัดและภูมิภาคใกล้เคียง

4) บทบาททางด้านอุตสาหกรรม เนื่องจากเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม เป็นเส้นทางผ่านของรถโดยสาร รถบรรทุก เพื่อผ่านเข้าออกกรุงเทพมหานคร โดยมีปริมาณสูงบริเวณชุมชนเมืองจะมีอุตสาหกรรมบริการทางด้านเครื่องยนต์เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้จากการที่จังหวัดเป็นศูนย์กลางการค้าส่งผลิตผลทางการเกษตร และพื้นที่อำเภอต่างๆในจังหวัดเป็นพื้นที่ทำการเกษตรในชุมชนมีอุตสาหกรรมบริการทางด้านเครื่องยนต์ทางการเกษตรที่สามารถให้บริการทั้งจังหวัด

5) บทบาททางการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว จากการที่จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งแต่สมัยทวารวดี ซึ่งในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐมเป็นแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น องค์พระปฐมเจดีย์ พระราชวังสนามจันทร์ ฯลฯ และประจวบกับจังหวัดนี้มีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 50 กิโลเมตร มีผลให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาชมสถานที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผลต่อเมืองคือ ทำให้กิจการค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น

6) บทบาททางการศึกษา เนื่องจากในเขตเมืองนครปฐมเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันราชภัฏจังหวัดนครปฐม วิทยาลัยอาชีวศึกษา เทคโนโลยีนครปฐม เทคนิคนครปฐม และโรงเรียนมัธยมศึกษา ประถมศึกษามากมาย จึงเป็นแรงดึงดูดให้คนจากพื้นที่โดยรอบให้เข้ามาในพื้นที่มากขึ้น

จากบทบาทที่สำคัญดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐมจะมีศูนย์กลางชุมชนอยู่ในเขตชุมชนเทศบาลนครนครปฐม เทศบาลตำบลธรรมศาลา และเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ ต่อเนื่องตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) โดยจะเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการ การค้าและบริการ การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การศึกษาและการปลีก

4.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

พื้นที่ในเขตผังเมืองรวมเมืองนครปฐม ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมเทศบาลนครนครปฐม และพื้นที่ชุมชนต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบจะเป็นบริเวณศูนย์กลางการบริหาร การปกครอง ศูนย์กลางพาณิชยกรรมและบริการ ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างมาก โดยบริเวณดังกล่าวจะเป็นแหล่งที่ตั้งของศูนย์ราชการ ศูนย์การค้า ซึ่งประกอบด้วยร้านค้าปลีก ร้านค้าส่ง สถาบันการเงิน ธนาคาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้องอื่นๆ รวมทั้งเป็นแหล่งรวบรวมพืชผลทางเกษตรที่ผลิตได้ภายในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อกระจายไปยังแหล่งตลาดต่างๆ ประชากรในเขตเทศบาลนครนครปฐมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการค้าและการบริการ ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับการผลิตทางด้านพาณิชยกรรมและบริการเป็นหลัก

นอกจากนี้ภายในเขตผังเมืองรวมยังเป็นแหล่งที่ตั้งของกิจการอุตสาหกรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัด ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่มีบริการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งตลาดขนาดใหญ่ และมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกเหมาะแก่การลงทุนทางด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น อู่ซ่อมรถ ซ่อมเครื่องยนต์ เคาะพ่นสีรถยนต์ เป็นต้น กิจการดังกล่าวจะตั้งอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ส่วนพื้นที่นอกเขตชุมชนจะเป็นแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมผลิตอื่นๆรวมทั้งเป็นแหล่งผลผลิตทางการเกษตร

เมืองนครปฐมได้มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจการค้าอย่างมาก จนปัจจุบันได้มีสถานประกอบการการค้าและบริการทั้งสิ้น 3,667 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไปตามถนนสายต่างๆในเขตเทศบาล แต่ส่วนใหญ่แล้วตั้งอยู่ในเขตตำบลพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นเขตเทศบาลเก่ามีการตั้งถิ่นฐานมาแต่เดิม และเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเฉพาะ ถนนราชวิถี ถนนราชดำเนิน ถนนราชดำริห์ ถนนทหารบก ถนน 25 มกราคม ถนนรถไฟ และถนนเทศบาล และนอกจากนี้ในเขตเทศบาลยังมีตลาดสดและห้างสรรพสินค้าให้บริการแก่ประชาชน ดังนี้

1) ตลาดสดเทศบาล 1 ถนนเทศบาล (หลังโรงพยาบาลไอเดียน) ริมถนนราชวิถี อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เป็นตลาดขายส่งและขายปลีก ผักสด ผลไม้และสินค้าเบ็ดเตล็ด เปิดบริการตลอดวัน มีผู้ขายในอาคาร 203 ราย และนอกอาคาร 249 ราย

2) ตลาดเกษตร ถนนเทศบาล (หลังโรงภาพยนตร์โอเดียน) เป็นตลาดขายส่งและขายปลีก สินค้าประเภทผลิตผลทางการเกษตรทั่วไป เปิดบริการตลอดวัน มีผู้ขายในอาคาร 24 ราย และนอกอาคาร 32 ราย

3) ตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ตลาดบน และตลาดล่าง) ตั้งอยู่บริเวณถนนรถไฟ เป็นตลาดขายปลีกสินค้าอุปโภคบริโภคทุกประเภท เปิดบริการตลอดวัน มีผู้ขายในอาคาร 630 ราย และนอกอาคาร 618 ราย

4) ตลาดปฐมมงคล เป็นตลาดกลางผักและผลไม้ ขายส่งและขายปลีก ตั้งอยู่ถนนพุทธรักษา ข้างสถานีขนส่งจังหวัดเชียงใหม่ ถนนราชวรคานอก ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เนื้อที่ประมาณ 58 ไร่ มีผู้นำสินค้ามาจำหน่ายประมาณ 700-800 ราย ปริมาณซื้อขายวันละ 800-950 ตัน เปิดบริการตลอดวัน

5) ตลาดริมคลองเจดีย์บูชา ตั้งอยู่บริเวณถนนพญาาง หน้าวัดพระงาม ถนนราชดำเนิน อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เป็นตลาดขายส่งและขายปลีก สินค้าการเกษตรประเภทผักสด สภาพทั่วไปไม่มีอาคาร ทำการซื้อขายกันบริเวณริมถนนเลียบบคลองเจดีย์บูชา มีการซื้อขายเป็นประจำทุกวัน ช่วงเวลาตั้งแต่ 11.00 น. - 6.00 น. ของวันรุ่งขึ้น มีผู้ค้าประมาณ 250-300 ราย ผู้ขายส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่นำผลผลิตของตนมาจำหน่ายเอง ผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นพ่อค้ารวบรวมที่นำผลผลิตมาส่งแล้วซื้อกลับไป

6) ตลาดซอย 2 ตั้งอยู่บริเวณถนนเทศบาล ซอย 2 เป็นตลาดขายปลีกสินค้าอุปโภคบริโภค เปิดดำเนินการทุกวัน ช่วงเวลา 05.00 น. ถึง 09.00 น. และ 15.00 ถึง 21.00 น. มีผู้ค้าประมาณ 150 ราย

7) ตลาดหลังโรงเรียนกัลยา บริเวณถนนรถไฟ เป็นตลาดขายปลีกสินค้าอุปโภคบริโภค เปิดดำเนินการทุกวัน ช่วงเวลา 15.00 น. ถึง 18.00 น. มีผู้ค้าประมาณ 80 ราย

8) ตลาดซอย 7 ตั้งอยู่บริเวณถนนเทศบาล ซอย 7 เป็นตลาดขายปลีกสินค้าอุปโภคบริโภค เปิดดำเนินการทุกวัน ช่วงเวลา 15.00 น. ถึง 18.00 น. มีผู้ค้าประมาณ 30 ราย

ผู้ที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการจากร้านค้าและตลาดเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในท้องถิ่น ยกเว้นในตลาดขายส่ง และตลาดสดใหญ่ๆ ที่มีพ่อค้าเดินทางมาจากแหล่งอื่น เพื่อนำสินค้ามาส่งและมารับซื้อสินค้าไปขายต่อยังแหล่งอื่นๆ ต่อไป และยังมีบางแห่งที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้ง

ชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ผ่านไปมา ได้แก่ บริเวณตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หน้าองค์พระปฐมเจดีย์

9) บริษัท เซ็นทรัลซูเปอร์สโตร์ จำกัด สาขานครปฐม หรือ บิ๊กซี เป็นห้างสรรพสินค้า ขายปลีกขานเมืองนครปฐม ตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม เปิดให้บริการตั้งแต่ 9.00 – 23.00 น. การจัดพื้นที่ในห้างบิ๊กซี นอกจากจะมีพื้นที่ขายปลีกแล้ว ยังจัดพื้นที่วางสินค้าขายส่ง มีพื้นที่ให้เช่า และมีร้านอาหารด้วย มีคนมาใช้บริการเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในช่วงวันหยุด มีทั้งจากในท้องถิ่น และจากจังหวัดอื่นใกล้เคียง ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี และเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร เช่น อ้อมน้อย

ในปัจจุบัน ห้างบิ๊กซี มีพนักงาน 495 คน และมีพนักงานชั่วคราว 5 คน แบ่งการทำงานเป็น 6กะ โดยกะแรกเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 05.00 น. เป็นต้นไป เพื่อตรวจรับสินค้า และจัดสินค้า โดยกะที่มีอัตรากำลังมากที่สุด คือ กะ 09.00-18.00 น. เป็นเพราะเป็นส่วนของสำนักงานและพนักงานเก็บเงิน พนักงานส่วนใหญ่เป็นนครปฐม และจากจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี

10) บริษัท แมคโคร จำกัด สาขานครปฐม เป็นห้างสรรพสินค้า ขายส่งชานเมืองนครปฐม ตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม เปิดให้บริการตั้งแต่ 06.00 – 22.00 น มีคนมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก ทั้งจากในท้องถิ่น และจากจังหวัดอื่นใกล้เคียง ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี และเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร เช่น อ้อมน้อย

จากตลาดสด และห้างสรรพสินค้าต่างๆที่เกิดขึ้นมาในเมืองนครปฐม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ คือ (สันติ เกษมกมลกิจ, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2545)

1) ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ย่านการค้าที่สำคัญในเขตเมืองนครปฐม ตั้งแต่สมัยดั้งเดิมนั้น คือ บริเวณตลาดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งแต่เดิมไม่มีสภาพเป็นตลาดแต่อย่างใด เมื่อมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในกลุ่มแม่น้ำท่าจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ตลาดพระปฐมเจดีย์ได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นตลาดที่สำคัญของหัวเมืองในเวลาต่อมา จากรายงานการตรวจราชการของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานุภาพเมื่อ พ.ศ. 2441 ได้กล่าวถึงสภาพตลาดพระปฐมเจดีย์ ตอนหนึ่งว่า¹

“... ตลาดพระปฐมเจดีย์นี้ตั้งอยู่ 2 ฟากคลองเจดีย์บูชา ตั้งแต่บริเวณวัดพระปฐม ตลอดลงไปยาวตามลำคลองประมาณ 10 เส้น ปลูกเป็นโรงหลังคามุงจาก เครื่องผูกบัง เครื่องสับบัง ฟังละ 2

¹ ด่วน ทีเชิง และคณะ, บทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันตก : กรณีศึกษาจังหวัดนครปฐม (2540), หน้า 43.

แถว มีทางเดินกว้างประมาณ 4 คอก มีทั้งโรงบ่อนและโรงสุรา ตลาดของสดเบ็ดเสร็จอยู่ในนั้น นับว่าเป็นตลาดสำคัญในหัวเมืองแห่งหนึ่ง เหตุว่าเป็นที่ที่มีการค้าขายมาก ส่งสินค้าที่จำหน่ายออกจากพระปฐมเจดีย์ไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ และหัวเมืองอื่นๆนั้น ที่เป็นสินค้าใหญ่ คือ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวโพด น้ำตาลทราย น้ำอ้อย ยาสูบ และผักผลไม้ต่างๆ คือ คราม มะเกลือ หน่อไม้ น้อยหน่า สับปะรด เผือก มัน กล้วย และอื่นๆ ส่วนสินค้าซึ่งพามาแต่กรุงเทพฯและที่อื่นๆ จำหน่ายในที่นี้ คือ เครื่องทองเหลือง ทองขาว ผ้าพรรณนุ่งห่ม และผักผลไม้ เครื่องบริโภค คือ พลุ ทูเรียน มังคุด มะพร้าว เป็นต้น ... มีเรือใหญ่น้อยหลายร้อยลำ รับสินค้าแต่กรุงเทพฯและที่อื่นๆ มาจำหน่ายแก่พวกที่ตั้งร้านอยู่ในตลาดรับไว้ขายแก่ชาวบ้านนอก ถึงเวลาเช้าพวกชาวบ้านนอกต่างหอบหามบันทุกสินค้าเข้ามาตั้งขายที่ลานพระปฐมเจดีย์และตามบริเวณตลาด ชาวเรือพากันไปว่าซื้อ เมื่อตกลงราคากันแล้วก็ขนส่งลงเรือที่ริมตลาดนั้นบ้าง (บริเวณ) ต่ำลงมาบ้าง ตามเรือเล็กเรือใหญ่ที่จะขึ้นไปได้ถึงเพียงใด พวกชาวบ้านนอกขายของได้แล้วพอใจ ต้องการสิ่งใดก็เที่ยวซื้อหาตามร้านในตลาด หอบหามพากลับออกไปบ้านเป็นประเพณี ดังนี้ เวลาเช้าๆ คนหนาแน่นคับคั่งตลอดตลาดประมาณได้หลายพันคนทุกวัน”

นอกจากนี้ตลาดพระปฐมเจดีย์แล้ว ตลาดอีกบริเวณหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ ตลาดที่อยู่ปากคลองเจดีย์บูชา หรือตลาดต้นสน เนื่องจากเมื่อมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพฯ และนครปฐม ส่งผลให้การค้าขายบริเวณแม่น้ำท่าจีน โดยเฉพาะเมืองนครชัยศรีเพิ่มความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากมีการเดินทางสะดวกและรวดเร็วขึ้น จึงทำให้ตลาดบริเวณนี้เป็นตลาดที่สำคัญของจังหวัด เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกผัก ผลไม้ต่างๆที่รับมาจากตลาดนครปฐม เพื่อจำหน่ายแก่ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง²

จากรายงานข้างต้นและจากการสัมภาษณ์ผู้คนเก่าแก่ในบริเวณตลาด ซึ่งให้เห็นว่าก่อนที่จะมีการสร้างตลาดนั้น ชาวบ้านได้นำของมาขายกันตั้งแต่สถานีรถไฟ จนถึงลานพระปฐมเจดีย์ ในขณะนั้นยังไม่มีการสร้างกำแพงล้อมองค์พระปฐมเจดีย์ ชาวบ้านนำสินค้ามาโดยการนั่งเรือมาตามคลองเจดีย์บูชาแล้วมาขึ้นท่าบริเวณที่เป็นท่ารถเมล์ชาวในปัจจุบัน แล้วนำสินค้ามาตั้งขายตั้งแต่เช้ามีจนถึงเย็น ตลาดก็วาย

2) ช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2538 ในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการสร้างตลาดขึ้นมาในบริเวณที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งมีลักษณะเป็นดึกแถว โดยมีระยะเวลาในการสร้างจนเสร็จสมบูรณ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 – 2506 โดยในช่วงแรกมีการสร้างตลาดขึ้นมาเพียงตลาดเดียว คือ ตลาดทรัพย์สิน หรือ

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

ตลาดสดเทศบาล โดยชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ตลาดล่าง” ในขณะนั้นเป็นเวลาเดียวกันกับที่มีการสร้างกำแพงล้อมองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งเสร็จในปี พ.ศ. 2502 ต่อมาได้มีการสร้างตลาดเพิ่มขึ้นไปอีกหนึ่งตลาด คือ “ตลาดบน” ซึ่งในสมัยนั้นเป็นตลาดขายส่งผัก และผลไม้ของเมือง แต่เมื่อมีพ่อค้าแม่ค้ามาขายสินค้าในบริเวณตลาดมากขึ้นทำให้ประเภทสินค้าที่แต่ก่อนเน้นเพียงผักและผลไม้ ก็เปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าประเภทอุปโภคและบริโภคมากขึ้น ในเวลาต่อมาจึงเป็นในลักษณะของการขายปลีกมากกว่าขายส่ง ดังนั้นเมื่อมีการสร้างตลาดเกษตร หรือ “ตลาดโอเดียน” ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2526 จึงมีการย้ายตลาดขายส่งผัก และผลไม้จาก “ตลาดบน” มายังตลาดโอเดียน โดยมีนายโอวก้า เป็นเจ้าของตลาดโอเดียน โดยในระยะแรกมีพ่อค้าขายผักและผลไม้มาเพียงไม่กี่ราย แต่เมื่อมีการชักชวนของพ่อค้าแม่ค้าด้วยกันเองจึงทำให้มีพ่อค้าแม่ค้าย้ายจากตลาดบนมาตลาดโอเดียนมากขึ้น ซึ่งสาเหตุที่ทำให้มีการจัดตั้งตลาดบริเวณนี้เป็นเพราะบริเวณนี้เคยเป็นท่ารถสองแถวและรถซาเล้งมาก่อน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ตลาดคิรรถสองแถว” บริเวณนี้จึงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังมีที่จอดรถกว้างขวาง เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีการสร้างตึกแถวมากนัก ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวอยู่รอบตลาด ต่อมาเมื่อมีการย้ายท่ารถสองแถวไปอยู่บริเวณริมคลองเจดีย์บูชาจึงได้นำมาจัดตั้งเป็นตลาดเกษตรที่มีลักษณะการขายส่งขึ้นมาแทนตลาดคิรรถสองแถวที่มีอยู่เดิม

อีกตลาดหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ ตลาดนัดชอย 2 ตลาดนี้เกิดขึ้นมาพร้อมๆกับการสร้างตลาดทรัพย์สิน คือประมาณปี พ.ศ. 2500 บริเวณนี้มีโรงงานที่ทอผ้าป่าน ผ้าด้าย ซึ่งเป็นของคนจีนผลิตเพื่อขายให้กับชาวนาในนครปฐม โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกรที่มาซื้อผ้าก็จะนำสินค้าที่ตนเองผลิตได้พายเรือมาขึ้นท่าริมคลองเจดีย์บูชาแล้วมาตั้งขายกันตั้งแต่เช้ามีด จนถึงสายๆ จึงเรียกตลาดนี้ว่า “ตลาดโต้รุ่ง” สินค้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น กุ้ง หมากร พลุ ผักต่างๆ เป็นต้น แต่มาระยะหลังเมื่อมีพ่อค้าแม่ค้ามาขายสินค้ากันมากขึ้นทำให้สินค้านี้มีหลากหลายประเภททั้งอาหารสด อาหารแห้ง ผัก ผลไม้ ปลาสด ไปจนถึงของใช้ต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันมีการขายสินค้า 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า ตั้งแต่ 5 ถึง 9 โมงเช้า ตลาดจะมีลักษณะเป็นตลาดสด และบ่าย 3 โมง ถึง 3ทุ่ม เน้นสินค้าประเภทอาหารสำเร็จรูปมากกว่าที่จะเป็นของสด

นอกจากนี้ยังมีตลาดนัดหลังโรงเรียนกัลยาตั้งอยู่บริเวณข้างสถานีรถไฟ ซึ่งเกิดขึ้นมาในราวๆ ประมาณ ปี พ.ศ. 2510 ชาวบ้านเรียกว่า “ตลาดคนจน” เนื่องจากตลาดนี้เน้นขายสินค้าให้กับคนที่เดินทางมาที่รถไฟ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกใช้แรงงาน ซึ่งมีการขายทั้งอาหาร ผัก และผลไม้ เปิดขายในช่วงบ่ายถึงเย็น พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นลักษณะของหาบเร่แผงลอย

อีกบริเวณหนึ่งที่มีความสำคัญของชีวิตคนในเมืองนครปฐมในช่วงกลางคืน ก็คือ บริเวณขายอาหารหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งมีมาตั้งแต่ยังไม่สร้างกำแพงองค์พระปฐมเจดีย์ โดยครั้งแรกที่มี

การขายอาหารกันเป็นลักษณะของหาบเร่มาตั้งขายมีจำนวน 8 ราย โดยในสมัยนั้นจะมีลิเก และลำตัด มาแสดงทุกคืนอยู่บริเวณทางด้านซ้ายและขวาของลานทางด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์หน้า พระร่วงโรจนฤทธิ์ เพื่อหารายได้เข้าวัด จึงทำให้มีร้านค้ามาตั้งขายอาหารเพื่อบริการให้กับผู้คนที่มา ชมการแสดง ซึ่งมีทั้งข้าวต้มก้อย บะหมี่ อาหารตามสั่ง โดยมีไม้กระดานมาตั้งให้คนนั่งรับประทาน กัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ก็มีจำนวนร้านเพิ่มขึ้นเป็น 40 ราย และในปัจจุบันมีทั้งหมด ประมาณ 200 กว่าร้าน โดยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนสถานที่จากหน้าพระร่วงโรจนฤทธิ์มาเป็นด้านตะวันตกของ องค์พระปฐมเจดีย์

ตลาดอีกบริเวณหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ คือ ตลาดริมคลองเจดีย์บูชา ซึ่งเกิดขึ้นราวปี พ.ศ. 2530 เนื่องจากพื้นที่ภายในตลาดทรัพย์สินมีจำนวนไม่เพียงพอจึงได้มีการขยายพื้นที่ออกมา ในระยะ แรกบริเวณริมคลองนี้เป็นจุดขนถ่ายสินค้า ต่อมาจึงมีการมาตั้งแผงขายสินค้าของพ่อค้าแม่ค้าแทน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางการเกษตรเป็นลักษณะการขายส่งมากกว่าขายปลีก

3) ช่วงปี พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2538 เป็นช่วงที่มีตลาดใหม่ขึ้นมาคือ ตลาดปฐม มงคล ตลาดนี้ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นตลาดกลางในการซื้อขายผัก ผลไม้ในภูมิภาคตะวันตก ดำเนินการ โดยคุณสุชาติ เชื้อมวราศาสตร์ บริเวณโดยรอบตลาดสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ 3 ชั้นมีที่จอดรถกว้าง ขวาง ทำให้มีพ่อค้าแม่ค้าจากตลาดโอเดียนย้ายมาขายสินค้าที่ตลาดแห่งนี้จำนวนมาก เนื่องจากตลาด โอเดียนมีบริเวณที่คับแคบ การขนส่งสินค้าไม่สะดวก นอกจากนี้พ่อค้าแม่ค้าในตลาดยังได้รับการ ชักชวนจากผู้จัดตั้งตลาดซึ่งอนุญาตให้มีการขายฟรีเป็นเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ปัจจุบันตลาด โอเดียนจึงไม่คึกคักเหมือนแต่ก่อน จึงได้มีการนำพื้นที่ว่างที่ติดกับถนนราชดำริห์ หน้าโรงพยาบาลนั ด์โอเดียนเก่ามาจัดเป็นตลาดนัดเปิดท้ายแทน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 บริษัท เซ็นทรัลซูเปอร์สโตร์ จำกัด ได้สร้างห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี สาขานครปฐม เป็นห้างขายปลีก ตั้งอยู่ในตำบลห้วยจรเข้ม ดัดกับถนนเพชรเกษม ซึ่งเป็นห้างสรรพ สินค้าที่มีผู้ให้บริการเป็นจำนวนมากทั้งลูกค้าภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เช่น ราชบุรี กาญจนบุรี ห้างบิ๊กซีแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยมทุกเพศ ทุกวัย เนื่องจากมีบริการ ครบครัน ทั้งอาหารสด อาหารแห้ง ผัก ผลไม้ ของใช้ต่างๆ ในราคาไม่แพงกว่าท้องตลาดมากนัก นอกจากนี้ยังมีโรงพยาบาล ร้านอาหารไว้บริการอีกด้วย และในปี พ.ศ. 2543 บริษัท แมคโคร จำกัด เปิดห้างสรรพสินค้าแมคโครเป็นห้างขายส่งสินค้าซานเมือง ตั้งอยู่ในตำบลโพรงมะเดื่อ ดัดกับถนน เพชรเกษม

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างเมืองนครปฐม ได้ดังนี้

1) ด้านกายภาพ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนส่วนใหญ่ยังคงหนาแน่นและกระจุกตัวอยู่ในเขตเทศบาล แต่มีการขยายตัวออกนอกเขตเทศบาลไปยังบริเวณชานเมืองมากขึ้น โดยพื้นที่พาณิชยกรรมหลักยังคงอยู่บริเวณใกล้กับองค์พระปฐมเจดีย์ แต่มีการขยายตัวสู่บริเวณใกล้เคียงและพื้นที่รอบนอก ในลักษณะเป็นศูนย์กลางย่อยมากขึ้น ที่พักอาศัยหนาแน่นในเขตชุมชน และขยายตัวออกไปโดยเฉพาะทางด้านเหนือ และด้านใต้ของเมือง ส่วนอุตสาหกรรมในชุมชนลดลงแต่มีขยายตัวไปตามถนนมาลัยแมน และถนนเพชรเกษม ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมและที่โล่งกระจายอยู่บริเวณรอบนอก ส่วนลักษณะของโครงข่ายของระบบถนนภายในชุมชน มีลักษณะเป็นถนนหลักตามแนวยาวจากตะวันออกไปตะวันตก และมีการเชื่อมโยงด้วยถนนช่วงสั้นๆ มีระบบขนส่งสาธารณะไว้บริการแก่คนในชุมชน คือ มีรถเมล์ขาว รถสองแถว สามล้อถีบ และมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ส่วนระหว่างเมืองมีรถโดยสาร รถประจำทางและรถไฟให้บริการ

2) ด้านสังคม การตั้งถิ่นฐานของประชากรรวมตัวอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่เขตเทศบาล นครนครปฐม และมีการตั้งถิ่นฐานเบาบางลงเมื่อมีระยะห่างจากตัวเมือง ประชากรโดยส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง มีรายได้อยู่ประมาณ 50,000 – 99,999 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

3) ด้านเศรษฐกิจ มีตลาดหลักอยู่ในบริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ได้แก่ ตลาดสดเทศบาล 1 (ตลาดโอเดียน) ตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตลาดปฐมมงคล ตลาดคลองเจดีย์บูชา ซึ่งเป็นตลาดขายส่งและขายปลีก ผักสด ผลไม้สด และสินค้าเบ็ดเตล็ดที่สำคัญของเมืองนครปฐม นอกจากนี้ยังมีห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี และแมคโครอยู่รอบนอกตัวเมืองอีกด้วย

4.5 ลักษณะทั่วไปของตลาดนัดในพื้นที่ศึกษา

4.5.1 ลักษณะการเกิดตลาดนัด

ตลาดนัดมีลักษณะเป็นการค้าเสรี ซึ่งมีกลไกราคาเคลื่อนไหวไปตามสภาพของตลาด มีการแข่งขันกันทั้งทางด้านเวลา และการแข่งขันกับแม่ค้ารายอื่นๆ เนื่องจากผู้ประกอบการสามารถเข้าออกตลาดได้ง่าย ซึ่งแต่เดิมตลาดนัดเป็นตลาดที่เกิดขึ้นมาเพื่อสนองตอบกับกลุ่มผู้ซื้อที่มีรายได้น้อยที่อยู่รอบนอกของเมือง ซึ่งมีพัฒนาการจากการที่ประชาชนที่อยู่รอบนอกเมืองนั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งผลผลิตที่ได้ก็มีจำนวนไม่มากพอที่จะนำไปขายที่ตลาดเทศบาล ประกอบกับ

ต้นทุนในด้านการขนส่ง และการเข้าสู่ตลาดถูกจำกัด ทำให้ผลผลิตเหลือเกินความต้องการ จึงได้มีการนำผลผลิตมาตั้งขายเองแทน ซึ่งในระยะเริ่มแรกเป็นการตั้งร้านค้าโคดๆ ในชุมชน สินค้าส่วนใหญ่เป็นเพียงสินค้าเกษตรที่เหลือจากการบริโภคภายในครัวเรือนและเป็นสินค้าที่ยังไม่ได้มีการแปรรูปใดๆ

ต่อมาก็เริ่มมีการกระจุกตัวของพ่อค้าแม่ค้ามากขึ้นกลายเป็นตลาดขนาดเล็กตามบริเวณจุดตัดของถนนสายสำคัญ และตามสถานที่ที่เป็นแหล่งรวมประชาชนในชุมชน เช่น หน้าวัด หน้าโรงเรียน เป็นต้น มีการนำสินค้าแปรรูป เช่น อาหารสำเร็จรูป ขนม อุปกรณ์การเกษตร เครื่องใช้จำเป็นในครัวเรือนมาตั้งขายกันหลากหลาย ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่ก็เป็นคนในชุมชนและละแวกใกล้เคียง การเดินทางมาส่วนใหญ่ใช้วิธีหาบใส่ตระกร้าบ้าง รถมอเตอร์ไซด์บ้าง ลูกค้าที่มาใช้บริการก็เป็นคนในชุมชนเช่นกันซึ่งเกิดจากการบอกปากต่อปากว่าบริเวณใดมีสินค้ามาตั้งขาย จึงทำให้คนในชุมชนรู้ว่าเมื่อตลาดอยู่บริเวณใด วัน เวลาใดที่จะมาตั้งขาย สาเหตุที่ตลาดนัดไม่สามารถเปิดดำเนินการค้าทุกวันได้ เนื่องจาก ตลาดนัดมีทำเลที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนระดับต่ำที่รายล้อมไปด้วยหน่วยราชการ ระดับตำบล โรงเรียนระดับประถมศึกษา ร้านขายของชำ ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนขนาดเล็กจึงมีจำนวนประชากรที่บริโภคสินค้าน้อย ประกอบกับการขนส่งสาธารณะไม่ทั่วถึงจึงถูกจำกัดในเรื่องของขอบเขตตลาด นอกจากนี้ลักษณะการค้าในตลาดนัดยังเป็นการลงทุนที่ต่ำ คือ เน้นการใช้แรงงานจากผู้ขายมากกว่าเงินทุน จึงทำให้การเปิดดำเนินการค้าของตลาดนัดเป็นเพียงบางวันในรอบสัปดาห์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดวันของแต่ละพื้นที่ ดังนั้นจึงเรียกกันว่า “ตลาดนัด” ซึ่งการที่ตลาดนัดไม่สามารถเปิดดำเนินการค้าทุกวันได้ จึงเป็นลักษณะที่แตกต่างจากการค้าในตลาดสดเทศบาลที่เปิดดำเนินการทุกวัน โดยไม่มีวันหยุด

4.5.2 ประเภทของตลาดนัด ตลาดนัดในพื้นที่ศึกษาสามารถแบ่งประเภทตามลักษณะการขายสินค้าที่ขายได้ 2 ประเภท คือ

4.5.2.1 ตลาดนัดกับข้าว ได้แก่ ตลาดนัดบริเวณโรงเรียนบอสโกพิทักษ์ ตลาดนัดบริเวณวัดสามควายเผือก ตลาดนัดบริเวณวัดโพรงมะเดื่อ ตลาดนัดบริเวณวัดใหม่ปิ่นเกลียว ตลาดนัดบริเวณทางเข้าวัดหนองดินแดง ฯลฯ มีการจัดประมาณ 1- 3 ครั้งในแต่ละพื้นที่ในหนึ่งสัปดาห์ สินค้าที่พ่อค้าเร่นำมาจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น กับข้าวถุง ผักและผลไม้สด อาหารคาว – หวานต่างๆ เนื้อหมู – ไก่ชำแหละ อาหารสดจากทะเล เครื่องปรุงประกอบอาหาร อาหารตากแห้ง เป็นต้น การเดินทางของพ่อค้าเร่เป็นวงจรในพื้นที่ระดับท้องถิ่น กล่าวคือ พ่อค้าเร่จะเดินทางจากตลาดนัดแห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่งในบริเวณชานเมืองนครปฐม ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับว่าพ่อค้าจะขอลงพื้นที่ได้ที่ใด ตลาดนัดกับข้าวนี้สามารถแบ่งประเภทตามช่วงเวลาของการเปิดดำเนินการได้ 3 ช่วง คือ

1) ช่วงเช้า คือ ประมาณ 5.00 น. - 7.00 น. ในพื้นที่ศึกษามีเพียงแห่งเดียวคือ ตลาดนัดในวัดธรรมศาลาซึ่งจัดขึ้นในวันอาทิตย์

2) ช่วง 11.00 น. - 13.00 น. เป็นตลาดนัดที่เรียกว่าตลาดนัดหน้าโรงงาน ซึ่งมีสินค้าขายเช่นเดียวกับตลาดนัดกับข้าว แต่เน้นกลุ่มผู้ซื้อที่เป็นแรงงานในโรงงาน โดยมีการจัดนัดแตกต่างกันไปในแต่ละหน้าโรงงาน ขึ้นอยู่กับว่าโรงงานได้ออกค่าแรงวันใดของเดือน พ่อค้าเร่ก็จะไปขายในวันนั้น

3) ช่วงตั้งแต่ 13.00 น. - 19.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ตลาดนัดกับข้าว ส่วนใหญ่เปิดดำเนินการ ผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นคนในละแวกใกล้เคียงกับตลาดนัด บางครั้งก็มาซื้อสินค้าเพราะเป็นทางผ่านระหว่างกลับที่พักอาศัย ซึ่งกลุ่มผู้ซื้อมีตั้งแต่ชาวบ้าน ผู้ใช้แรงงาน ข้าราชการ ตลอดจนนักศึกษา

4.5.2.2 ตลาดนัดเปิดท้าย ในพื้นที่ศึกษามีตลาดนัดประเภทนี้ 5 แห่ง ได้แก่ ตลาดนัดโอเดียน มี 2 ครั้ง คือ วันพุธ และวันอาทิตย์ ตลาดนัดเปิดท้ายบริเวณห้างแมคโครมีเพียงวันเดียวคือ วันเสาร์ ตลาดนัดบริเวณตลาดปฐมมงคลมีการจัด 2 ครั้งในหนึ่งสัปดาห์ คือวันอังคารและวันเสาร์ และ ตลาดนัดคลองถมเซฟแม็กที่เพิ่งเปิดดำเนินการในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2544 มีวันพฤหัสบดีเพียงวันเดียว สินค้าที่พ่อค้าเร่นำมาจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป อุปกรณ์มือถือ เครื่องประดับ เครื่องใช้ไฟฟ้า รองเท้า กระเป๋า ของใช้เบ็ดเตล็ด เป็นต้น ส่วนสินค้าประเภทที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันมีเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่เป็นอาหารสำเร็จรูป และขนมหวาน การเดินทางของพ่อค้าเร่เป็นวงจรรในพื้นที่ระดับอำเภอและระดับจังหวัด การเปิดดำเนินการพ่อค้าเร่จะเริ่มมาตั้งแต่บ่ายสามโมง และตลาดนัดจะวายประมาณสี่ทุ่ม ผู้ซื้อมาจากหลากหลายพื้นที่

ในการศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะตลาดนัดกับข้าวที่เปิดดำเนินการในช่วงตั้งแต่ 13.00-19.00 น. เท่านั้น เนื่องจากเป็นตลาดนัดที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตลาดสดในเทศบาลและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนในแต่ละชุมชน ซึ่งอาจถือได้ว่าตลาดนัดกับข้าวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ในปัจจุบันตลาดนัดกับข้าวมีการขยายตัวออกไปตามบริเวณชุมชนต่างๆ อย่างรวดเร็ว จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาถึงลักษณะของตลาดนัดกับข้าวและความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองนครปฐม